

PUTIN TUNTUU OLEVAN SOKKA IRTI - VENÄJÄN JA PUTININ REPRESENTAATIOUKRAINAN KRIISISSÄ

Annika Back
Maisterintutkielma
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden lai-
tos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Annika Back	
Työn nimi Putin tuntuu olevan sokka irti – Venäjän ja Putinin representaatiot Ukrainan kriisissä	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika 14.1.2023	Sivumäärä 35
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Venäjää ja Putinia representoidaan YLE:n asiantuntija-artikkeleissa Ukrainan sotaa edeltävällä kriisiytymiskaudella helmikuussa 2022. Tutkimus on luonteeltaan laadullista ja systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan nojaavaa, ja tutkimuksen analyysimenetelmänä toimii tekstintutkimus. Lingvistisen lähestymistavan lisäksi tutkimus hyödyntää käsitteitä ja käsitystä vallasta sekä sen realisoitumisesta tekstin tasolla. Tutkimustavoitteena onkin tekstintutkimuksen kautta päästä käsiksi valtarakenteisiin mediassa ja sen sisältöjen merkityksissä. Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Millaisina toimijoina Venäjä ja Vladimir Putin representoidaan Ukrainan kriisiä koskevassa uutisoinnissa? Mikä rooli asiantuntijoilla on representaatioiden luomisessa? 2. Miten nämä representaatiot rakentuvat kielellisesti? Millainen valta toimijoille rakentuu? <p>Tutkimuksen tuloksissa esille nousevat niin Venäjälle kuin Putinille yhteisiä kielellisiä piirteitä, jotka representoivat yritystä ymmärtää toimintaa ja idän logiikkaa. Tapahtumat esitetään myös metaforisesti pehmentämällä ja erilaisten etäännyttämisen keinojen avulla. Putinin representaatioissa korostuvat aktiivinen toimijuus osana ympäristöä, tuntemattomuus ja ennalta-arvaamattomuus. Venäjää puolestaan representoidaan aktiivisena toimijana tunteiden ja halujen kautta, ja tutkimus antaa myös viitteitä siitä, että Venäjällä merkitään indeksisesti muuta toimijaa kuin kokonaista valtiota. Venäjän toiminta esitetään myös tiukemmin rajauksin osana toimintaympäristöään. Asiantuntijoiden rooli aineistossa on muodostaa arvioita tai muuten määritellä toimijoita sekä näiden toimintaa. Aineistossa Putinin representaatioissa korostuu tämän toimijuus ja valta Venäjän representaatioita enemmän.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan arvioida asiantuntijauutisten olevan vain näennäisesti neutraaleja ja keino jakaa suhtautumista asiantuntijoiden arvioiden kautta. Vallan käsite toimijoiden ja valintojen välillä muotoutuu sidosteiseksi kokonaisuudeksi, jossa jokaisella toimijalla on oma osuutensa.</p>	
Asiasanat systeemis-funktionaalinen kieliteoria, representaatio, valta, Venäjä, Vladimir Putin	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 ALUKSI	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja merkitys	1
1.2 Aikaisempi tutkimus.....	3
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	5
2.1 Systemis-funktionaalinen kieliteoria	5
2.2 Representaatio.....	7
2.3 Valta.....	9
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	11
3.1 Tutkimusaineiston esittely	11
3.2 Menetelmät.....	13
4 ANALYYSI.....	16
4.1 Venäjän ja Putinin yhteiset representaatiot	16
4.2 Putinin representaatiot	20
4.3 Venäjän representaatiot.....	25
5 PÄÄTÄNTÖ	31
5.1 Tulokset.....	31
5.2 Pohdinta.....	33
LÄHTEET	36
LIITTEET	39

1 ALUKSI

1.1 Tutkimuksen aihe ja merkitys

Helmikuussa 2022 Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne muuttui merkittävästi, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainaan. Hyökkäystä edelsi selvä kriisiytymisen vaihe, mutta virallisesti sotaa ei julistettu eikä sen toteutumisesta ollut varmuutta. Tässä tutkimuksessa tarkastelen median tuottamia representaatioita Venäjstä ja Putinista helmikuussa 2022 – viimeiseltä kahdelta viikolta ennen Venäjän aloittamaa hyökkäyssotaa Ukrainaan. Sidon tutkimukseni Ukrainan kriisiin ja pyrin lisäämään tietoutta siitä, millaisena toimijana Venäjä tai Putin esitetään nimenomaan potentiaalisena hyökkääjänä länsinaapuriinsa. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää median roolia ja tapaa kuvailla toimijoita poikkeuksellisessa ja sillä hetkellä ajankohdaisessa, tunti tunnilta muuttuvassa tilanteessa.

Vuonna 2020 tehdyn Helsingin yliopiston tutkimusraportin mukaan suomalaiset pitävät uutismedian tuottamaa tietoa luotettavana sen muutoksista ja murroksesta huolimatta. Samasta raportista käy ilmi, että suomalaiset kokevat myös medially olevan paljon valtaa. (Matikainen ym 2020.) Kriisitilanteissa uutiset ovat usein myös ainoa tiedonlähde, vaikka myös sosiaalinen media on nostanut viime vuosina päätään tiedon tuottajana. Tiedon valossa median tutkimus uudenlaisissa tilanteissa ja uusissa tapahtumaympäristöissä on tärkeää, sillä sen tuottamat sisällöt ja asetelmat rakentavat myös lukijan ennakkokäsityksiä tapahtumista.

Tutkimustehtävänäni on selvittää, millaisin keinoin kuvaa Putinista ja Venäjstä rakennetaan ja millaisina toimijoina nämä esitetään Ylen uutisissa, joissa korostuvat asiantuntijoiden näkemykset. Asiantuntijoiden näkemysten suuri määrä kriisiytymisen ajanjaksolla voi olla tarkoituksenmukaista, ja niiden tutkiminen voi antaa vastauk-

sia asiantuntijoiden rooliin median tuottamassa sisällössä. Tavoitteenani on paitsi selvittää toimijoiden roolia mediassa ja suhteessa muuhun maailmaan myös toisiinsa; ovatko representaatiot toisiaan vastaavia tai mitä eroja niissä on? Samalla selvitan luonnollisesti myös sitä, miten representaatiot rakentuvat ja onko niistä löydetävissä toistuvia piirteitä. Tutkimuskysymyksinä toimivat:

1. Millaisina toimijoina Venäjä ja Vladimir Putin representoidaan Ukrainan kriisiä koskevassa uutisoinnissa? Mikä rooli asiantuntijoilla on representaatioiden luomisessa?
2. Miten nämä representaatiot rakentuvat kielellisesti? Millainen valta toimijoille rakentuu?

Keskeisenä ajatuksena sekä taustoituksena tutkimukselleni toimii yhtäältä paitsi median valta, myös sen tuottamat representaatiot toimijoiden vallasta. Tutkimuksen tavoitteena onkin vastata tutkimuskysymyksiin ja samalla heijastella niitä yhteiskunnan – tässä tapauksessa erityisesti itänaapurista kuvattuihin – valtarakennelmiin. Faircloughin (1997: 20) mukaan kieltä analysoimalla on mahdollista tehdä näkyväksi sekä tutkia niitä sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ristiriitoja, joita pidämme itsestäänselvyyksinä tai emme välttämättä huomaa tiedostetuiksi; oma tutkimukseni nojaa juuri tähän ajatukseen niin tutkimusasetelman kuin metodologian kautta.

Tutkimukseni sijoittuu menetelmiensä puolesta kielitieteiden alle, mutta todellisuudessa liikun niin viestinnän, journalistiikan, politiikan ja jopa valtiotieteiden alueella. Tutkin ensisijaisesti kielellisten representaatioiden rakentumista ja lingvistisiä keinoja, mutta heijastan tulokset vallan ja valtion sekä sen johtajan näkemyksiin: mitä oletettuja tai valmiiksi annettuja käsityksiä meillä näistä on? Samalla pyrin myös tulkitsemaan median roolia tiedon tuottajana ja arvioimaan sen neutraaliutta. Haluan myös etsiä vastauksia siihen, millainen valta medialla ja sen valitsemilla narratiiveilla tai äänillä on: ennakkokäsitykseni mukaan on varsin merkityksellistä, kuka saa äänensä mediassa kuuluviin ja kuka ei. Asiantuntija-artikkeleihin rajautuminen luo hyvän perustan myös tämän tutkimiselle.

Keskeisinä käsitteinä tutkimuksessani ovat representaatio, uutinen ja valta. Pohjustankin tutkimustani paitsi poikkitieteellisten ja eri tieteenaloilta tulleen aikaisemman tutkimuksen kautta, myös aina Foucaultin valtakäsityksen kautta. Taustoitan myös kielellistä viitekehystä ja läpi tutkimuksen vallitsevaa käsitystä kielen luonteesta paitsi toimintana, myös tapanamme käsittää maailmaa yleisesti. Näiden tietojen avulla pääsen käsiksi niihin yksittäisiin kielenpiirteisiin, joita analyysissäni tarkastelen. Tavoitteenani on tuottaa tutkimustietoa tiederajat ylittävästi ja poikkitieteellisestä näkökulmasta.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Median tuottamien sisältöjen tutkiminen on kielitieteiden näkökulmasta kattavaa, mutta varsinkin kotimaisessa tutkimuksessa kriisien ajalta tehtyä mediauutisointia koskevia tutkimuksia on vähemmän. Yhtenä taustasyynä turvallisuus-poliittisen kriisiajan tutkimuksen vähäisyydelle voi olla yksinkertaisesti kriisien vähyys tai niiden kaukaisuus, jolloin aineistoa yhdestä kriisistä on puolestaan vähän. Aihe on kuitenkin kiinnostanut opinnäytteiden tekijöitä ja esimerkiksi Niemelä (2016) on tutkinut Ukrainan sodan uutisointia Helsingin Sanomissa diskurssintutkimuksen näkökulmasta. Niemelän (2016) tutkimuksen mukaan Ukrainan sotaa kuvataan asevoiman, diplomatian, humanin, oikeudellisen ja uhkaa kuvaavan diskurssin kautta. Pro Gradu -tutkielmassa korostuvat myös representaatioiden rakentuminen kommunikatiivisen prosessin kautta (mts).

Eräs kattavampi tutkimus median roolista kriisitilanteissa sekä siitä, millaisten vaikuttimien alla ne toimivat liittyy Itä-Ukrainan kriisiin vuonna 2014. Tutkijat ovat tulosten myötä yhtä mieltä siitä, että perinteisen sotaraportoinnin tutkimuksen lisäksi myös monia muita näkökohtia tulisi sotauutisoinnin tutkimisessa huomioon. Perinteisellä sotaraportoinnilla he tarkoittavat tutkimuksia, joissa vastakkain ovat poliittinen ja sotilaallinen tieto sekä journalistien ammattitaito. Vertailevassa tutkimuksessa analysoitiin valtamedioiden näkyvyyttä neljässä maassa ja heidän toimittajien antamien haastattelujen sisältöjä. Tulokset paljastivat merkittäviä eroja konfliktin muotoilussa, mukana olevien toimijoiden kuvauksessa sekä leksikaalisissa valinnoissa. Myös toimittajien haastattelu tarjosi tietoa siitä, miten erilaisista lähestymistavoista ja käsitteistä asiaa voidaan tarkastella. Tulokset osoittavat, että kunkin maan omalla journalistisella kulttuurilla, itesesensuurilla ja toimittajien aktiivisuuden asteella on myös tärkeä rooli sotaraportoinnissa. (Nygren ym. 2018.) Omaa tutkielmaani voidaan osaltaan hyödyntää myös tästä näkökulmasta, sillä se tarjoaa vastauksia suomalaisen median perinteeseen kuvata konfliktia ja representoida kriisin osapuolia.

Ukrainan vuoden 2014 kriisiä tutkineen Fenglerin ym. (2020) mukaan media pyrki kontekstualisoimaan tapahtumia sijoittamalla niitä uutisointimaan näkökulmasta oleelliseen yhteyteen. Taustasyynä tälle tutkijat esittävät maiden maantieteellistä, kulttuurillista tai talouteen liittyvää suhdetta Ukrainaan, jossa kriisi oli käynnissä. Lisäksi median roolin metakattaus kriisistä nousi tärkeäksi aiheeksi monissa kehittyneen mediajärjestelmän maissa. Tutkijat huomasivat journalistisen päätöksenteon uutisaiheissa ja tapahtumien kuvailussa olevan hyvin erilaista maissa riippuen niiden suhteesta konfliktialueeseen. Selvää kuitenkin oli, että konfliktiuutisia julkaisiin paljon. (Fengler ym 2020.)

Eräs toinen omaa aiheitani lähelle tuleva tutkimus on myös Hayesin & Guardianon (2010) selvitys USA:n uutisoinnista Irakin sotaan liittyen. He tarkastelevat

tutkimuksessaan *Whose Views Made the News? Media Coverage and the March to War in Iraq* uutisten suhtautumista tulevaan sotaan sekä niiden tarjoamaa yksilön mahdollisuutta tehdä omia johtopäätöksiä sodan kannattavuudesta. Tutkimuksen mukaan presidentti Bushin hallinnon virkamiehiä käytettiin useimmin uutisartikkelien tiedonlähteenä, eikä sodanvastaisille äänille annettu juurikaan tilaa mediakeskustelussa. Yleisellä tasolla media näytti suosivan sotaa edistävää näkökulmaa. (Hayes & Guarino, 2010.)

Härmänmaa (2014) on puolestaan tutkinut Irakin kriisin ja sodan italialaisia uutisrepresentaatioita tutkimuksessaan *Gruesome Entertainment: The Representation of the Iraq War in the Italian Press*. Tutkimuksen johtopäätöksissä median kerrotaan olleen suuressa roolissa Yhdysvaltojen oikeutuksen rakentamisessa: uutisten näkökulmat tukivat joukkojen lähettämistä Iraniin. Tämän jälkeen media jakoi myös tarkkaan valikoitua tietoa sodasta. (toisen käden lähde: Dadge 2006: 148–149). Italiaisessa mediassa representoitiin sodankäyntiä humanitaarisena sekä siviilien että kulttuuriperinnön hyväksi tehtävänä operaationa. Härmänmaan (2014: 13–14) tapaustutkimuksessa kuitenkin huomioidaan, ettei uutisointi juurikaan eroa muusta eurooppalaisesta uutisoinnista: vaikka Italian uutisointi näyttäytyi sodanvastaisena, rakennettiin representaatioita länsimaisesta näkökulmasta länsimaisille ihmisille. Uutiset koskivat suurilta osin haavoittumattomien ja syyttömien liittolaisten uutisia tai koosteita uhriluvuista. (mts.)

Aikaisempaa tutkimusta tarkastellessa huomataan, että representaatiotutkimukselle on tilaa myös tässä aiheessa. Esittelemäni tutkimukset ovat usein kansainvälisestä lähtökohdasta tehtyjä tai liittyvät toisen maan median tutkimukseen. Eurooppalaisten kriisien näkökulmasta myös oman tutkielmani aihe on tuore ajallisesti. Näin ollen sen avulla voidaan heijastella myös median mahdollista muutosta vuodesta 2014. Vertailukelpoisuutta voi hyödyntää erityisesti Niemelän (2016) tutkimuksessa. Lisäksi näkemys asiantuntijoihin keskittymisestä lienee tuore, eikä sen roolia ole juuri tästä näkökulmasta tutkittu Suomessa. Aikaisemmissa tutkimuksissa aineistot ovat omaa tutkimustani laajempia ja analyysitavoissa hyödynnetään myös määrällisen tutkimuksen metodeja – oma tutkimukseni rakentaa tietoa lyhyeltä ajalta ja tarkkaan rajatusta näkökulmasta, mikä voi osaltaan toimia tietoa syventävänä metodina. Tutkimukseni tulokset heijastuvat tapaamme kuvata tapahtumia ja aikaa, kun aikaisempi tutkimus on keskittynyt median valintoihin, sisältöihin sekä mahdolliseen vaikuttamiseen.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Teoreettisessa viitekehyksessä rakennan tutkimuksen tieteellisen taustan systeemis-funktionaalisen kieliteorian ja representaation käsitteiden sekä käsitysten avulla. Avaan kirjallisuuden näkökulmasta myös vallan käsitettä, joka heijastuu paitsi tutkimuksen aineistoon myös representaatioiden keskeiseen luonteeseen. Systeemis-funktionaalinen kieliteoria tarjoaa lingvistisen lähtökohdan tutkimukselle, kun taas representaatiot mahdollistavat yhteiskunnallisten ja kulttuuristen normien näkyväksi tekemisen. Vallan käsite toimii ikään kuin kehyksenä koko tutkimusasetelmalle, ja myös tuloksia tullaan heijastelemaan suhteessa siihen.

2.1 Systeemis-funktionaalinen kieliteoria

Tutkimuksen teoriataustan kivijalkana toimii systeemis-funktionaalinen kieliteoria, joka korostaa paitsi jokaisen kielenkäyttötilanteen merkityksellisyyttä ja tavoitteita, myös kielen olemusta sosiaalisesti sovittujen normien kokonaisuutena. Systeemis-funktionaalisen kieliteorian isänä pidetään yleisesti M.A.K. Hallidayta, mutta teorian soveltamiseen ja jatkojalostamiseen ovat vaikuttaneet merkittävästi myös muun muassa Norman Fairclough ja Stuart Hall.

Teorian systeeminen osuus lähtee liikkeelle ajatuksesta, jossa kieli nähdään yhteisesti sovittuna ja hyväksyttynä merkkijärjestelmänä, jota kieliyhteisö käyttää rakentaakseen jaettuja merkityksiä (Shore 2020: 19–20). Kieli toimii välineenä (medium) merkityspotentiaalien ymmärtämiselle, mutta samalla myös jokainen kielenkäytön tilanne muokkaa yhteisön käsitystä merkkijärjestelmästä (Halliday & Matthiensen 2014: 20). Teorian havainnollistamiseksi ajatus voidaan mieltää kehäksi, jossa kielenkäytön tilanne vaikuttaa käsityksemme merkkijärjestelmästä ja käsityksemme merkkijärjestelmästä taas siihen, miten kieltä käytetään. Näin ollen

myös käsityksemme käytettävistä keinoista ilmaista asiantilaa tai tapahtumia on sidoksissa yhteiskuntaan ja sen tarjoamiin tapoihin käyttää kieltä.

Funktionaalisisessa osuudessa kieltä lähestytään teko- ja toimintalähtöisenä: kieltä ja sen käyttöä tarkastellaan tekoina sekä toimintana. Huomioon otetaan erityisesti ympäröivä maailma ja hetki, jossa kieli tapahtuu (Luukka 2002: 101). Holistisuudesta tunnettu teoria kiertää kuitenkin myös funktionaalisuudessaan kehää – käyttö nähdään myös osana kielen systeemistä osuutta, sillä käyttöön vaikuttaa käyttäjän käsitys kielen mahdollisuuksista (Halliday 1978: 46). Hallidayn (mts) mukaan merkityksellistä onkin tarkastella kielenkäytön tilannetta paitsi toimintana, myös kielen systeemisyden todentajana. Funktionaalisuuden taustalla voi näin ollen vaikuttaa toimijan käsitys kielestä (systeemisyys) ja kieliakti vaikuttaa yhteisön käsitykseen siitä, miten kieltä on mahdollista käyttää. Lopulta näyttääkin siltä, että teoriassa palataan aina järjestelmään ja että toimintamme on aina sidottua opittuihin keinoihin merkitysten rakentamisessa sekä kielellistämässä. Samalla myös sosiokulttuurisen ympäristön vaikutus kykyymme hahmottaa kokonaisuuksia tai käyttää kieltä funktionaalisesti korostuu.

Systeemis-funktionaalisisessa teoriassa erityisesti kontekstin käsite koetaan tärkeänä ja sen merkitys kielen käyttöön ilmeisenä (toisin kuin esimerkiksi formaalissa kielentutkimuksessa). Käyttämämme rakenteet tai muodot eivät realisoidu sattumanvaraisesti, vaan ne muotoutuvat aina tilanteen tehtävän myötä (Halliday 1985). Luukan (2002: 140) mukaan itse kieltä ei olisi edes olemassa ilman kontekstia, mikä tukeekin koko teorian holistisuutta ja sen käsitteiden vastavuoroisuutta. Myös kielen nähdään teoriassa olevan olennainen osa kontekstin muovautumista, eikä vain sen myötä muotoutuvaa (mts). Halliday (1978) jakaa kontekstin ominaisuudet kolmeen: ala (*field*) kertoo, millaisesta asiantilasta on kyse, osallistujaroolit (*tenor*) jakavat osallistujien luomaa dynamiikkaa ja ilmenemismuoto (*mode*) tarjoaa ikkunan kielen rooliin ja merkitykseen juuri kyseisessä tilanteessa.

Tutkimuksessani hyödynnän erityisesti systeemis-funktionaalisen teorian perinnettä jاکaa kielenkäytön funktiot merkityspotentiaaleihin. Merkityspotentiaalilla tarkoitetaan merkityksiä tuottavia valintoja, joiden avulla on mahdollista luoda merkityksiä sekä ottaa niitä vastaan (Shore 2020: 34). Kielen tutkiminen merkityspotentiaalien kautta on Hallidayn mukaan erityisen tärkeää siksi, että käyttäjän kielitaidon perustana toimii tämän kyky tuottaa ja vaihtaa merkityksiä sosiokulttuurisessa ympäristössä (Halliday 2003: 2). Näin ollen merkityspotentiaaleihin keskittyminen tekee käyttäjän resursseihin perustuvan kielikäsitteiden huomioon ottamisesta mahdollista (ks. systeemisyys). Lisäksi merkityspotentiaalien kautta on mahdollista tarkastella kielen eri osa-alueita tarkemmin; kielijärjestelmän tarkasteleminen eheänä kokonaisuutena lienee lähes mahdotonta ja usein tutkimuksen kannalta epämieliekästä.

Systemis-funktionaalisen kieliteorian tutkimusperinteessä merkityspotentiaalien tarkastelu jaetaan kolmeen eri metafunktoon, joista jokainen keskittyy vain tietyn kielenosan ja funktion ymmärtämiseen: ideationaaliseen, interpersonaaliseen sekä tekstuaaliseen metafunktoon. Ideationaalisen metafunktion keskiössä toimii ajatus siitä, että kieli mahdollistaa paitsi ulkoisen ympäristön, myös sisäisen kokemusmaailman represennoinnin ja konstruoinnin. Se myös ilmentää kokemuksia todellisuudesta tai siitä, miten käyttäjä todellisuutensa kokee. Interpersonaalinen metafunktio puolestaan keskittyy tekijään ja toimijaan, ja sen kautta voidaan tarkastella esimerkiksi roolien ilmentymiä tekstissä. Samalla sen kautta saadaan tietoa toimijoiden välisistä suhteista sekä vuorovaikutustilanteista. Tekstuaalinen metafunktio tarkastelee kielen rakennetta ja sen sidosteisia ominaisuuksia. Tekstuaalisen metafunktion keskittyy juuri kielen yhteisesti jaettuihin konventioihin, joiden avulla viestejä on mahdollista välittää muille kieliyhteisön jäsenille ja heidän puolestaan vastaanottaa merkityksiä. (Halliday & Webster 2007: 60–61.) Metafunktioita vertaillen onkin huomionarvoista todeta, että tekstuaalisen metafunktion rakenteellinen painotus ei välttämättä anna suoria vastauksia yhteiskunnallisiin tutkimuskysymyksiin, mutta toisaalta se toimii pohjana koko systeemisen osuuden ymmärtämiselle. Kielessä kun on täysin sopimuksenvaraista, että sana *koira* viittaa tiettyyn karvaiseen lemmikkieläimeen.

Tutkimuksessani koko tutkimusasetelman pohja nojaa asetelmaan kielen systemis-funktionaalisen luonteesta ja merkityspotentiaalien olemassaolosta. Representaatioiden tutkiminen tapahtuu ideationaalisen metafunktion kautta, ja analyysimenetelmäni tukeutuu ensisijaisesti tähän teoriaan.

2.2 Representaatio

Stuart Hall (1997: 15) kuvailee representaatiotutkimusta osana kulttuurin tutkimista: juuri representaatiot yhdistävät kielen ja merkitykset kulttuuriimme. Käytännössä representaatiolla tarkoitetaan jonkin asian tai merkityksen edustamista (Vainikkala 2012: 566). Kielentutkimuksessa tämä luonnollisesti viittaa juuri merkityksiin, ja se voidaan yksinkertaistaa merkitsemään myös viittaussuhdetta (mts): *miau* viittaa kissaan ja luo vastaanottajalle välittömän mielikuvan nelijalkaisesta lemmikistä. Samalla representaation suora suomennos voisi olla *esittää uudelleen* – representaatio voi myös purkaa tai rakentaa uudelleen tiettyjä merkityspotentiaaleja, ja siihen voidaan näin ollen liittää eräänlainen oletus representaation vallasta (mts).

Representaatiotutkimus perustuu tutkimuksessani ensisijaisesti ideationaaliseen metafunktoon ja vaatii sen alametafunktioihin pureutumista. Usein ideationaalisen metafunktion puhutaankin myös kirjallisuudessa

läpinäkyvämmällä termillä representatiivinen metafunktiio (esim. Shore 2012a: 161, Halliday 1973: 105). Erityisesti Fairclough (1997: 136) korostaa representaatioiden olevan aina yksilöllisiä, tekijänsä näköisiä eikä koskaan neutraaleja tai absoluuttisen tosia. Tekstiin vaikuttaa aina sen tekijän käsitys tapahtumista sekä maailmasta yleisesti. Representaatioiden tutkiminen onkin lopulta kielellisten valintojen tutkimusta: samalla kun jotkut piirteet, konventiot tai asenteet korostuvat, jää myös joitain piirteitä representaation ulkopuolelle (Fairclough 1997: 136–137.). Representaatioiden tieteellisen tarkastelun tavoitteena on Faircloughin (1997: 137) mukaan saada ”kuvailuksi se mahdollisuuksien verkosto, jonka puitteissa valinnat tehdään”.

Lehtinen & Knuuttila (2010: 11) yleistajuistavat representaation käsitteen intentionaalisen luonteen omistavana objektina tai käsitteenä, joka viittaa aina johonkin itsensä ulkopuoliseen. Esimerkkeinä voisi toimia ajatukset, unet tai toiveet. Olennaista kuitenkin on, että representaatiot toimivat jonkin alkuperäisen tai itseään alkuperäisemmän asian toisintajina tai välittäjinä (Lehtinen & Knuuttila 2010: 12–13).

Teksteissä representaatioilla on kaksi pääaspektia, joista ensimmäinen keskittyy propositioiden rakentumiseen ja toinen siihen, miten näitä propositioita yhdistellään ja jaksotetaan. Propositoiden rakennusosien, eli 1) prosessien, 2) osallistujien ja 3) olosuhteiden, tarkastelun jaksona toimii useimmin yksittäinen lause. Yhdistelmissä ja jaksottelussa lausetta tutkitaan puolestaan suhteessa muihin lauseisiin 1) lauserakennelmien (usein virke) tai 2) tekstin kokonaisrakenteen tasolla. Virkkeitä tai muita lauserakennelmia tarkasteltaessa voidaan kiinnittää huomiota myös lauserakennelmien välisen koheesion rakentamiseen sekä argumentaation muotoihin. (Fairclough 1997: 137–138.) Faircloughin nimeämät piirteet ja tarkastelun kohteet vastaavat Hallidayn määrittelemää kahta alametafunktiota – esittelen alametafunktiot tutkimusmenetelmävaiheessa, sillä Hallidayn jäsenitys on helpommin sovellettavissa käytännön tutkimukseen. Jaottelut vastaavat kuitenkin sisällöltään toisiaan.

Omassa tutkimuksessani representaatiot tarjoavat vastauksia kysymyksiini siitä, miten maailmaa konstruoidaan ja kuinka suurvalta tai sen johtajat mielletään osaksi maailmaa. Representaatioiden kautta tekstin tuottajan on mahdollista esittää asiat totena, vaikka todellisuus on monesti tulkinnallista ja kokemukset samasta tilanteesta poikkeavia. Representaatiotutkimuksen avulla pyrin selvittämään sitä, miten asiat esitetään, enkä sitä millaisia ne oikeasti ovat. Representaatiot myös tarjoavat ikkunan niin ilmeisinä otettuihin näkemyksiin, ettei niitä arkielämässä välttämättä edes tunnisteta. Pienten kielellisten yksityiskohtien tarkastelu voikin antaa täysin uutta tietoa yhteiskunnasta, sillä niiden avulla jaettuja merkityksiä luodaan ja toisinnetaan yhä uudelleen.

Ideationaalisen metafunktion lisäksi tutkimukseni täydentyy interpersoonaisen metafunktion analyysillä. Avaan ideationaalisen metafunktion hyödyntämistä aineiston analyysissä kohdassa 3.2 Menetelmät.

2.3 Valta

Tutkimukseni kannalta myös valta toimii yhtenä merkittävimmistä käsitteistä, ja tutkimuksessani olen kiinnostunut erityisesti tekstissä realisoituvasta vallasta. Foucaultin (1981: 89) valta-analyysin tausta-ajatuksena toimiikin käsitys vallan sidonnaisuudesta sen käyttötilanteeseen. Tämä tarkoittaa, että ilmiönä valta näyttäytyy silloin, kun sitä käytetään (mts). Samalla Foucault (1981: 69) sitoo vallan käsitteen kiinteästi myös tiedon käsitteeseen. Näkemyksissään hän korostaa sitä, että juuri tiedon välittämisen kautta on mahdollista välittää valtaa (mts).

Kielitieteissä valtaa ovat tutkineet ja teorisoineet muun muassa Fairclough, van Leeuwen, van Dijk ja Wodak. Yleinen käsitys tutkimusperinteessä on, että kieli toimii vallankäytön välineenä ja kietoutuu siihen tiiviisti: se ilmentää, ilmaisee ja haastaa valtaa (Wodak & Meyer 2001: 11).

Tutkimukseni kannalta on äärimmäisen mielenkiintoista tutkia, millaisia valtapositiioita Venäjä ja Putin saavat. Polarisaatiota korostavassa valtanäkemyksessä me vastaan muut -tyyppinen lajittelu realisoituu aina myös tekstin tasolla: oma ryhmä esitetään usein herkemmin positiivisessa valossa, ja ero muihin merkitään myös tekstissä (Van Dijk 1993). Erityisesti Fairclough (1997: 10) korostaa median valtaa vaikuttaa käsityksiimme ja arvoihimme. Samalla esille nousee median kielen tutkimisen tärkeys, sillä sen kautta on mahdollista saada tietoa niistä muutosprosesseista, joita yhteiskunnassa tapahtuu. Vallan käsite onkin erityisesti mediaa tutkittaessa erottamaton osa representaatioita: niiden rakentajalla on aina valta päättää, mitä kuvaukseen päätetään säilyttää ja mikä voidaan jättää kertomatta. (Fairclough 1997: 10–13.) Näin ollen onkin pohtimisen arvoista tarkastella, voiko kielisysteemiä ylipäätään käyttää ilman kannanottoa asioiden keskinäisiin valtasuhteisiin (ks. systemisyys).

Erityisesti Fairclough painottaa median vallankäytön tutkimuksessa käsitettä diskurssijärjestyksestä: se, miten erilaisia diskurssityyppejä suhteutetaan tekstissä toisiinsa kertoo Faircloughin (1997: 77) merkittävästi siitä, kuinka ne suhteutuvat toisiinsa myös yhteiskunnassa. Näitä keinoja ovat esimerkiksi alisteisuus, rinnastaminen ja vastakohtien luominen. Teoreetikon mukaan myös vallassa olevat ryhmät tavoittelevat tietyn diskurssijärjestyksen säilymistä ja näin ollen myös eräänlaista pysyvyyttä kulttuurisessa hegemoniassa (mts).

Valtaa ei kuitenkaan sen voimakkaasta luonteesta huolimatta nähdä staattisena ominaisuutena, vaan myös valtaa on mahdollista haastaa tekstissä tietoisella rakenteiden purkamisella ja uudistamalla representaatioita (Ramazanoglu & Holland 2002: 151). Myös Pietikäinen (2001: 201) toteaa, että vallasta neuvotellaan jatkuvasti tekstin tasolla diskursseissa. Valta ei myöskään ylety vain yhdelle kielen osa-alueelle, vaan näkyy siinä kokonaisuutena: jokainen päätös siitä, miten asiat esitetään, mitä sana- tai kielivalintoja käytetään, miten sisällöt tai tekstit suhteutetaan toisiinsa, kenen ääni kuuluu tai mistä ylipäätään kirjoitetaan ovat olemassa olevia realisoitumia val-
lasta ja siitä, kenellä sitä on. Myös asioista, sisällöistä tai tapahtumista hiljeneminen on valtaa.

Tässä tutkimuksessa vallan käsite ja käsitykset siitä toimivat ikään kuin kehyksenä, jonka läpi tutkimusasetelmaa tarkastellaan ja aineistoa analysoidaan. Metodologisesti pitäydyn tekstintutkimuksessa ja representaatioiden tarkastelussa, mutta tutkimuksen johtopäätöksissä tavoitteenani on heijastella saatuja tuloksia vallan käsitteeseen. Vallan käsite ja kiinnostus siihen tuovat toki myös tutkimuksen asetelmaan tietynlaisen fokuksen ja auttavat tutkijaa olemaan sensitiivinen juuri niissä aineiston osissa, joissa myös valta tai sen käyttö realisoituu. Tutkimuksessani valta näyttäytyy kolmella eri tasolla: 1. Tekstin tasolla Putinin ja Venäjän representaatioissa, 2. Asiantuntijoiden vallassa kuvata asioita ja rakentaa asetelmia omalla äänellään ja 3. Median vallassa päättää siitä, kenen tai minkä äänet näkyvät uutisissa.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Tutkimusaineiston esittely

Tutkimuksen aineistona toimii 16 uutisartikkelia, joissa käydään läpi Ukrainan kriisin kärjistymistä alkukeväästä 2022. Artikkelit on julkaistu aikavälillä 1.2.2022–17.2.2022, eli ajalta ennen Venäjän hyökkäystä Ukraina. Tutkimusaineiston sisällössä korostuvat asiantuntijoiden lausunnot sekä kannanotot kriisin etenemiseen ja Venäjän tai Putinin toimintaan liittyen. Aiheet liittyvät myös tiiviisti turvallisuuspolitiikkaan ja osassa teksteistä kriisi sidotaan myös Suomen turvallisuuteen sekä mahdollisiin uhkiin. Tutkimusmenetelmäni on näin ollen lingvistinen, vaikka aiheensa puolesta tutkimus liikkuu niin kielitieteen, journalismin ja yhteiskuntatieteiden kentällä.

Kriisiytymiseen ja kriisiaikaan liittyvä uutisointi on erityisen mielekäästä siksi, että aineisto on eheä sekä ajallisesti kokonainen, toisin kuin jos aineisto olisi rajattu esimerkiksi sota-aikaan (tutkimuksen teon hetkellä sota on edelleen käynnissä). Uutisartikkelit ovat samalla monelle ainut tiedon lähde, ja niihin luotetaan media-alan murroksesta huolimatta. Utismedioiden välisessä tarkastelussa Ylen artikkelit koetaan kaikkein luotettavimpina (Media-alan tutkimussäätiö 2022: 39). Epävarmassa tilanteissa asiantuntijoiden näkemysten tärkeys usein korostuu, ja mahdolliset spekulatiot voivat vaikuttaa myös lukijan varautumiseen sekä toimintaan. Koska aineisto kerätään Yle.fi-sivustolta, voidaan rajauksen avulla tutkimukseen tuoda myös näkemys epäkaupallisen ja valtion rahoittaman median vastuusta uutisissa sekä varmistaa uutisisältöjen saavutettavuus ja oletettu puolueettomuus. Uutisten sisältö ei lähtökohtaisesti ole sensaatiohakuista, vaan toteavaa ja yleisilmaisultaan varsin puolueetonta.

Lisärajausena uutisartikkelien keruuseen haluan kiinnittää huomioni asiantuntija-analyyseihin. Käytännössä tutkimusaineistoon on hyväksytty vain niitä artikkeleja, jossa kolmannen osapuolen edustaja ottaa kantaa tai arvioi kriisitilannetta tai siihen liittyviä sisältöjä. Elinkeinoelämän valtuuskunnan tekemän kyselyn mukaan asiantuntijoihin suhtaudutaan yhä luottavamaisemmin (Haavisto 2020), mikä viittaa asiantuntijuuden vahvaan luottamukseen myös tiedon lähteenä. Asiantuntijuuden korostaminen on myös perinteinen retorinen keino, jolla teksteille pyritään luomaan uskottavuutta ja tosiperäisyyttä. Tämä sitoo aineiston myös vallan käsitteeseen, jota pyrin kuljettamaan läpi analyysin eräänlaisena ikkunana analyysiin. Pyrinkin päätännössä tarkastelemaan valta-asetelmia paitsi tekstin sisällä, myös asiantuntijoiden saamassa mediatilassa sekä siinä, kuka ylipäätään saa äänensä mediassa kuuluviin.

Lopullisessa aineistossa tekstit on käyty alustavasti läpi, ja niistä on poistettu tutkimuksen kannalta epärelevantit kohdat. Näitä ovat esimerkiksi kuvat ja katkelmat, joissa Venäjän tai Putinin representaatioita ei esiinny. Tämä helpottaa paitsi aineiston käsittelyä myös aineiston eheää ja rajattua käsittelyä. Koska tutkimus on kuitenkin myös aineistolähtöistä, on sekä tutkijan että lukijan hyvä tiedostaa konteksti, josta katkelmat on irroitettu.

Aineiston pituus on 8400 sanetta. Suurin osa virkkeistä on 2-4 lauseen pituisia. Yhden artikkelin keskipituus on 525 sanaa, mutta todellinen vaihteluväli on suuri. Aineisto koostuu otsikoista, ingresseistä, sitaateista sekä toimittajan virkkeistä. Analyysi ei kohdistu kuviin tai verkkouutisten muihin multimodaalisiin osuuksiin. Myös aineiston visuaaliset tehokeinot, kuten kursivoinnit tai vahvennetut osuudet on poistettu, ja näin ollen keskityn vain uutisten tekstuaalisiin ominaisuuksiin. Tavoitteena on säilyttää sidosteisuus sekä autenttisuus, vaikka aineistoa hieman alkuperäisestä mitastaan käsitelläänkin.

Aineisto on vapaasti saatavilla osoitteesta Yle.fi, mikä tekee siitä tutkimusetiikan näkökulmasta vapaasti hyödynnettävän. Viitataan uutisiin liitteen 1 mukaisen nimeämisen mukaan, ja liitteessä taas tarjoan lukijalle tarvittavat tiedot aineiston tarkasteluun ja arvioimiseen. Hyvän eettisen käytänteen mukaan pyrin tekemään analyysini mahdollisimman puolueettomasti ja läpinäkyvästi taustalla ajatus siitä, että samat tulokset tulisivat esille myös toisen tekijän tutkielmassa. Perustelen päätelmäni tekstin tasolla kielellisin havainnoin, mutta otan huomioon myös kriittisen näkökulman; myös asioiden pois jättäminen on kielellinen valinta.

3.2 Menetelmät

Aineiston analyysi perustuu systeemis-funktionaalisen kieliopin ja erityisesti representaatioteorian ohjaamaan tekstianalyysiin. Analysoin aineistosta niitä representaatioita, jotka liittyvät Venäjän valtioon sekä Vladimir Putiniin. Tekstianalyysini keskittyy eksperientaaliseen ja loogiseen metafunktioon, jotka ovat aikaisemmin esitellyn ideationaalisen metafunktion alametafunktioita (Halliday & Webster 2007: 257). Tavoitteenani on heijastella representaatioita vallan käsitteeseen, ja saada samalla tietoa myös siitä, millaisia valta-asetelmiä Venäjän valtio ja sen presidentti Vladimir Putin saavat – sekä miten nämä suhtautuvat toisiinsa.

Representaatioiden tutkiminen tapahtuu usein ideationaalisen metafunktion ja sen kahden alametafunktion, eksperientaalisen ja loogisen metafunktion kautta. Eksperientaalisen metafunktion kautta voidaan tarkastella, miten kieli toimii aitojen tai kuviteltujen tapahtumien, tilojen ja niissä toimivien olioiden tai olosuhteiden rakentajana ja siten representoinnin välineenä. Tekstin tasolla eksperientaalisen metafunktion fokuksena toimivat leksikaalisen valinnat, niiden väliset suhteet ja lausetyypit, joilla maailmaa konstruoidaan. Eksperientaalisen metafunktion keinoilla tekstiä tutkiessa erityisesti (eksperientaalisten lausetyyppien) toiminta- ja osallistujatyyppien konstruoiminen tulee näkyväksi, mikä taas voi mahdollistaa oivaltaviakin huomioita. (Fairclough 1997: 143–145, Shore 2012b: 147.)

Loogisen metafunktion kautta tarkastellaan laajempia lausekomplekseja, joiden avulla tekstiin rakennetaan laajempia kuvia tekijöistä, tapahtumista ja näiden yhdistelmästä (Fairclough 1997: 137). Analyysin ytimessä toimivat lauseet, lausekkeet, sanojen väliset sekä niiden sisäiset kompleksit, joita tarkastellaan nimenomaan rakenteellisesta näkökulmasta eli sen kautta, kuinka ne suhtautuvat toisiinsa tekstissä (Shore 2012b: 147). Halliday & Matthiensen syventyvät loogisen metafunktion kautta projektion ja ekspansion käsitteisiin, jotka mahdollistavat loogis-semanttisten suhteiden hahmottamisen tekstistä. Ekspansiossa toissijainen lauseke toimii ensisijaisen lausekkeen täydennyksenä joko laajentamalla, parantamalla tai muuten sitä kehittämällä. Projektiossa toissijainen lauseke projisoidaan ensisijaisen lausekkeen läpi, niin että ensisijaiseen lauseen merkityssuhde syvenee. Projektioista voidaan puhua myös suoraan referointina, sillä siihen sisältyy yhtä lailla ajatus esittää asia toisen tekijän kautta. (Halliday & Matthiensen 2014: 443, Shore 2012a: 172.)

Kuva 1: Ideationaalinen metafunktio, sen alametafunktiot ja tekstistä analysoitavat osat.

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut erityisesti niistä ideationaalisen metafunktion tekstissä realisoituvista piirteistä, jotka mahdollistavat juuri valtasuhteiden representaatioiden tutkimisen. Keskityn eksperientaalisen metafunktion avulla lausetyyppihin: erityisesti verbien prosessityypit tarjoavat vastauksia siihen, miten uutistekstien avulla konstruoidaan ja rakennetaan maailmaa sekä siten myös representoidaan sitä. Eksperientaaliseen metafunktioon kuuluu oleellisesti myös leksikaalisten valintojen tarkastelu, ja aionkin nostaa niitä esille siltä osin kuin ne ovat tutkimusasetelman kannalta mielenkiintoisia tai huomionarvoisia. Loogisen metafunktion tekstipiirteistä tutkin erityisesti ekspansioiden koherenssisuhteita, sillä sidossuhteiden rakentuminen tarjoaa lukijalle tietynlaisia odotuksia siitä, kuka tai mikä saa lauseessa aktiivisen toimijan roolin. Toistuvat roolitukset vaikuttavat myös identiteettien rakentumiseen (Fairclough 1997: 61.)

Koska tavoitteenani on analysoida tekstistä valtasuhteita rakentavia piirteitä, hyödynnän analyysissä ideationaalisen metafunktion lisäksi myös intersubjektiveisuuden metafunktion alle kuuluvia piirteitä. Tutkimusasetelman vuoksi olen analyysissäni ottanut huomioon suhtautumisen rakentumisen keinoja sekä modaalaisia valintoja ja näin ollen hyödynnän myös niitä toimijoiden kuvauksessa.

Aineistoon pureuduin ensin selailemalla sen läpi ja etsimällä ne representaatiokohdat, jotka ovat juuri tämän tutkimuksen näkökulmasta relevantteja. Pyrin lähestymään tekstejä aluksi uutisartikkeleina, jotta saan myös parhaan näkemyksen representaatioiden löytämiselle ja myös niitä pohjustavien kohtien löytämiseen. Vaikka kyseessä onkin tutkimus, joka tarkastelee nimenomaan Venäjän ja Putinin representaatioiden rakentumista, on myös konteksti ja representaatioiden

pohjustus tärkeä osa jo niiden ymmärtämiseksi. Tavoitteena tutkimuksessani on löytää nimenomaan toistuvia piirteitä ja representaatioita sekä molemmista aiheanoista että niistä myös yhdessä.

Koska Venäjä- ja Putinrepresentaatioita rakentuu koko aineiston tasolla, tarjoaa monivaiheinen ja useammasta näkökulmasta tehty analyysi löytämään representaatioita mahdollisimman kattavasti. Koska vähintään yhtä tärkeää representaatioiden lisäksi ovat ne keinot, joilla representaatioita rakennetaan, on tutkimuksen päätelmien oltava aina tekstin yksityiskohtien kautta perusteltavissa. Tämä vähentää myös tutkijan omaa tulkinnallisuutta hyvien eettisten käytäntöjen lisäksi.

Koska aineisto itsessään on moniäänistä ja sisältää niin toimittajan kuin asiantuntijan valintoja, pyrin tekemään myös äänet näkyväksi analyysissäni. Pyrin näin ollen ottamaan analyysissä huomioon asiantuntijoiden lausuntojen mahdollisia vapautuksia tai rajoituksia sekä löytämään myös mahdollisia eroja representaatioista sen mukaan, kenen toimesta niitä rakennetaan. Luvussa 4 tuon näitä piirteitä esille sikäli kuin se on tutkimuksen kannalta oleellista tai mielekästä. Tämän avulla toivon saavani myös tietoa siitä, luoko asiantuntija-artikkeli uutisen alagenrenä mahdollisuuksia vaihteleville representaatioille.

4 ANALYYSI

Tässä luvussa käyn läpi keskeisimmät havainnot analyysistä ja tuon esille niitä representaatioita, joita aineistossa nousee esille. Tavoitteenani ei ole käydä kaikkia representaatioita läpi täydellisesti, vaan esitellä toistuvat ja aineistossa hallitsevat representaatiot. Ensin esittelen sekä Venäjä- että Putinrepresentaatioille yhteisiä piirteitä, jonka jälkeen pureudun representaatioaiheiden erityispiirteisiin. Lähdeviitteissä VISK toimii lyhenteenä Ison Suomen kieliopin (2004) verkkoversiosta. Esimerkeissä asiantuntijan lainaukset aloitetaan uutisen kirjoitusasun mukaisesti välimerkillä.

4.1 Venäjän ja Putinin yhteiset representaatiot

Kun tarkastellaan sekä Putin- että Venäjärepresentaatioita rinnakkain, on aineistosta löydettävissä tiettyjä yhteisiä piirteitä. Eräs toistuva ja representaatioihin vaikuttava piirre on rakenteessa, jossa asioiden esittäminen tuntuu saaneen vakiintuneen järjestyksen. Uutiset, jotka koskevat myös Vladimir Putinia, saavat usein otsikkoonsa presidentin nimen. Leipätekstien alkuosassa Venäjä esitellään ennen Putinia, ja uutisten alku keskittyy usein Venäjän representoimiseen niissä uutisissa, joissa molemmat asiasanat saavat representaatioita. Vasta uutisen edetessä pidemmälle vallitsevaksi muodostuvat Putinin representaatiot, vaikka tämä olisikin ollut uutisen otsikossa.

1. Ex-lähettiläs Himanen: Jännite voi jatkua Putinin valtakauden loppuun saakka
– "Mutta niin kauan kuin keskustellaan, ei toivottavasti sodita" (otsikko)
...
Scholz puhui sodan uhan liennyttämisen tärkeydestä, muttei Lavikaisen mukaan suoraan osoittanut Venäjän roolia uhan aiheuttajana
...
Himanen näkee, että jännitteet voivat jatkua jopa niinkin pitkään kuin presidentti Vladimir Putin on vallassa Venäjällä. (YLE13)

Järjestyksen merkitystä voidaan tarkastella tekstilajille tyypillisten piirteiden kautta. Uutiselle tyypillinen rakenteellinen piirre on tärkeimmän asian esittäminen uutisen alussa ja sen taustoittaminen tai syventäminen uutistekstin edetessä. Otsikoinnin tavoitteena puolestaan on kiteyttää uutisen keskeisin asia mielenkiintoisessa muodossa. (Happonen 2022.) Vaikka suoraa johtopäätöstä järjestyksestä ei uutisissa voida tehdä, representoi järjestys aineistossa toistuessaan Putinin keskeistä roolia ja oletettua mielenkiintoisuutta – Venäjän toimet taas nähdään itse uutisisällössä tärkeimpänä.

Representaatioissa korostuvat prosessien osalta relationaaliset prosessit ja tarkemmin identifioivat lausetyypit. Identifioivat lausetyypit realisoituvat usein kopula-lauseina, jotka kuvaavat tilaa ja nimeävät todellisuutta (Shore 2012a: 165, VISK § 886). Esimerkeissä 2 ja 3 kuvataan Venäjää ja Putinia identifioivan prosessin kautta:

2. Presidentti Sauli Niinistö arvioi saksalaislehti Spiegelille, että Venäjän motiivina Ukrainan kriisissä on Ukraina itse. (YLE1)
3. – Ukraina on Suomea alttiimpi Putinin ajattelulle, että Venäjällä on oikeus tehdä maassa mitä haluaa. (YLE6)

Identifioivan lausetyypin avulla suhteutetaan muita toimijoita Venäjään ja Putiniin sekä näiden vaikuttavuuteen. Samalla tekstit representoivat Venäjän ja Putinin toimet tai suunnitelmat yksinkertaistettuina sekä selkeinä. Esimerkissä 2 identifioivaa prosessia, jossa Ukraina identifioidaan Venäjän *motiiviksi*, pehmennetään nimeämällä se aiemmassa lauseessa arvioksi. Samalla kuitenkin arviota tehostetaan asiantuntijuuteen ja korkeaan asemaan viittaamalla, minkä lisäksi se esitetään presidentin suulla. Esimerkki 3 puolestaan rakentuu Suomen ja Ukrainan vertailuun siinä, kummassa Putinin näkemykset voivat vaikuttaa enemmän. Samaan aikaan asiantuntija representoi Putinin ajattelun Venäjästä ja sen oikeuksista totena. Asiantuntija implisiittisesti kuvaakin juuri sitä, miten Putin ajattelee, eikä tätä näkemystä kyseenalaisteta tai aseteta tulkinnalliseksi.

Materiaalisten prosessien toistuvana piirteenä aineistossa esille nousee merkitysten pehmentäminen johdoksien, adverbein, lauserakenteen tai leksikaalisten valintojen avulla. Havainnollistan ilmiötä esimerkkien 4 ja 5 avulla:

4. – Silloin luultavasti pyrittäisiin käyttämään sitä ilmaylivoimaa, joka heillä (Venäjällä) on. (YLE3)
5. – On epäselvää, mitä Venäjä tällä asevoiman käytöllä tai tilanteen eskalaatiolla lopulta saavuttaisi. Ei ole mitään sellaista tekijää, joka erityisesti juuri nyt pakottaisi Venäjän toimimaan. (YLE11)

Esimerkissä 4 materiaalista prosessia häivytetään kommenttiadverbin *luultavasti* avulla. VISK:in (§ 667) mukaan adverbin avulla voidaan ilmaista episteemistä modaalisuutta eli arviointia tapahtuman todennäköisyyteen tai todenperäisyyteen.

Esimerkissä 5 intensiteettiä ilmaisee asenneadverbin tavoin käytetty adverbi *erityisesti*. (VISK § 664, § 667). Toinen molemmissa esimerkeissä toistuva kielen piirre on konditionaalinen käyttö, joka esimerkissä 5 saa lisäksi nesessiivisyyttä ilmaisevan predikaatin *pakottaa*. Konditionaalinen avulla lauseiden merkitys muuttuu todesta ja varmasta mahdolliseksi tai vaihtoehtoiseksi (VISK §1590), mutta näissä tapauksissa sillä voidaan viitata myös tulevaisuuden tapahtumiin: tämä merkitys konditionaalilla onkin esimerkin ensimmäisen virkkeen toisen lauseen predikaatin *saavuttaisi* osalta. Predikaatit *Pyrittäisiin* ja *pakottaisi* tulkitsen puolestaan vaihtoehtoisuutta ilmaisevaksi, sillä ajallinen merkitys säilyisi ilman konditionaaliakin.

Kolmas pehmentämisen keino liittyy subjektin häivyttämiseen tai sen passiiviseen rooliin. Esimerkissä 4 materiaallinen prosessi muodostetaan passiivin kautta, mutta sivulauseen omistuslause ja virkkeen konteksti tarjoavat lukijalle tiedon Venäjän roolista toimijana. Esimerkissä 5 toisen virkkeen relatiivilauseeseen subjektina toimii sana *tekijä*, johon relatiivipronomini *joka* viittaa. Tekijää ei virkkeessä nimetä (sitä ei ole), mutta samalla representaatio siitä, että jokin taho voisi pakottaa Venäjän toimimaan asetetaan mahdolliseksi.

Leksikaalisiin valintoihin siirryttäessä aineistossa korostuvat metaforiset valinnat ja erilaiset kielikuvat.

6. Tutkija Itä-Ukrainan separastialueiden tunnustamisesta: ”Merkittävä peliliike Venäjältä, tilanne näyttää Ukrainan kannalta huonolta” (YLE4)
7. – Se, mitä olemme nähneet tähän asti ... on, että Venäjä tunkee eteenpäin, sitten ottaa askeleen taaksepäin ja sitten kaksi askelta eteenpäin. (YLE5)

Metaforisuus voi näkyä tapahtumien kuvauksessa lauseen objektina, subjektina tai täydennyksenä, kuten esimerkissä 6. *Peliliikkeellä* viitataan usein urheiluun (kielitoimiston sanakirja 2022 s.v. peliliike), mutta konteksti tarjoaa mahdollisuuden käyttää sitä myös valtioiden välisten suhteiden kuvaamisessa. Samalla representaatio voi etäännyttää lukijaa sotakontekstista. Esimerkissä 7 voi havaita samoja piirteitä – valtion ottamat askeleet toimivat idiomina valtopolitiikan kuvaamiseen. Metaforien avulla on mahdollisuus rakentaa vaihtoehtoisia representaatioita väkivallan uhkaa korostaville ja sodan valmisteluun liittyville toimille (ks. esim. Toivo 2019).

Metaforisuus näkyy läpi aineiston myös prosessien ristiriidassa. Monessa representaatioissa prosessi voi olla näennäisesti materiaallinen, mutta semanttisesti viitataan mentaaliin tai relationaaliin prosesseihin. Esimerkissä 8. prosessi onkin varsin tulkinallinen (syvempi analyysi samasta katkelmasta Putinin representaatioissa):

8. Tässä tilanteessa, kun Putin tuntuu olevan sokka irti, liittyminen Natoon voisi aiheuttaa reaktioita. (YLE6)

Eräs leksikaalinen valinta, joka toistuu useammassa aineiston artikkelissa, on frekventatiiviverbi *uhitella*. Tutkimusaineistossa ei esiinny kertaakaan verbiä uhkailla, vaan ainoastaan siitä johdettu -(i)Ctele -frekventatiivi.

9. Miksi Putin uhittelee länsimaille sen sijaan, että keskittyisi kansan ja yritysten tilanteen parantamiseen? (YLE7)
10. Lavikainen ja Ylen aamussa niin ikään haastateltavana ollut Suomen entinen Moskovan-suurlähettiläs Hannu Himanen näkevät, että Venäjän haluaa uhittelullaan ja painostuksellaan ennen kaikkea saada voimaan Minskin sopimuksen ja siten Ukrainan vaikutuspiiriinsä. (YLE13)

Frekventatiivisten verbien johdoksilla kuvataan tyypillisesti iteratiivista tilannetta, eli tapahtuman toistuvaa luonnetta. Verbillä voidaan merkitä myös luonteenomaista tai jatkuvaa toimintaa (VISK § 353). Rakenteen käyttäminen läpi aineiston on omiaan representoimaan Venäjää ja Putinia jatkuvasti uhkailevana toimijana. Johdoksella voidaan toistuvuuden kautta viitata myös sen tavanomaisuuteen, mikä representoi myös arviota uhkauksen todennäköisyydestä toteutua.

Aineistossa esiintyy myös lisäyksiä sekä rakenteellisia keinoja, joilla ilmaistaan suhtautumista Venäjään, Putiniin tai näiden toimiin. Suhtautumista esitetään paitsi asiantuntijoiden suorina sitaatteina, myös referointina erilaisista äänistä. Rakenteellisia lisäyksiä esiintyy harvemmin toimittajan äänen kautta tai tapahtumia referoitaessa.

11. – Näillä joukkovoimilla, joita Venäjällä on käytössään, pitää olla aika röyhkeä, jos uskoo, että voi vallata koko Ukrainan. (YLE3)
12. CNN:n ankkuri Dana Bash kysyi, onko Venäjän presidentti Vladimir Putin irrationaalinen johtaja, jolla on suuri armeija, vai rationaalinen johtaja, jolla on strategia. (YLE5)

Esimerkissä 11 asiantuntija kertoo eksplisiittisesti suhtautumisestaan vallitsevaan tai mahdollisesti tulevaan asetelmaan. Hän ei suoraan nimeä Venäjän olevan röyhkeä, vaan rakentaa representaatiota tiettyjen ehtojen puitteissa. Deonttisuutta ilmaiseva predikaatti *pitää* kertoo röyhkeyden ehdottomuudesta. Esimerkissä asiantuntija kertoo, millainen toimija on *röyhkeä*, mutta jättää samalla avoimeksi, täyttääkö mukaan toimija röyhkeyden ehtoja.

Esimerkissä 12 suhtautuminen esitetään vaihtoehtoisuuden kautta. Virkkeen rakenne tarjoaa valmiit vaihtoehdot ja siten rakentaa ennakoasetelman siitä, että jompikumpi pitäisi paikkaansa. Esimerkissä ei ole rakenteellista lisäystä, mutta valintojen kautta erilaisten tulkintojen mahdollisuutta pyritään rajaamaan tietynlaisiksi. Vaihtoehdot representoidaan myös toisistaan polaarisisina.

Sekä Putinin että Venäjän representaatioissa yhdenmukainen havainto on, että heidät esitetään aina jonkun toisen äänen kautta ja useimmiten myös länsimaisesta perspektiivistä. Koko aineistossa ei ilmennyt yhtäkään *Venäjän mukaan* tai *Putinin mukaan* -esiintymää, eikä toimijoita käytetty tiedonlähteen asemassa.

13. Niinistö sanoo kertoneensa Putinille, ettei tuolloinen hallitus ollut sulkenut pois Nato-jäsenyyttä ohjelmastaan, mutta samalla se ei ollut aloittamassa jäsenyysneuvotteluja toimikautensa aikana. (YLE1)
14. Hybridiosaamiskeskuksen vanhemman tutkijan Viktorija Rusinaiten mukaan Venäjä näkee itsensä suurvaltana. (YLE16)

Esimerkissä 13 Putinin ja Niinistön välinen keskustelu esitetään jälkimmäisen osapuolen näkökulmasta ja tämän tietojen mukaisesti. Niinistö toimii lauseen subjektina eli myös kieliopillisen toimijan roolissa. Esimerkissä 14 esitetään puolestaan arvio siitä, miten Venäjän arvellaan positioivan itsensä. Venäjä toimii virkkeen subjektina, mutta lauseen pakollisia osia edeltävä täydennysketju täsmentää kyseessä olevan suomalaisen asiantuntijan arvio. Äänien homogeenisyys ja piirre, että Venäjä ja Putin eivät ole tiedon tai arvioinnin lähteenä voi representoida epäluottamusta toimijoita kohtaan, haluttomuutta käyttää heitä tiedon lähteenä tai antaa heille itse määrittelemäänsä näkyvyyttä mediassa.

4.2 Putinin representaatiot

Yleisesti aineistosta voidaan todeta löytyvän määrällisesti vähemmän Putinin representaatiota Venäjän representaatioihin verrattuna. Putinin representaatiot saavat myös tiukempia rajoituksia ilmenemisessään. Eräs representaatioiden yleisistä piirteistä liittyy siihen, miten Putinia ylipäätään lähestytään. Avaan havaintoa esimerkin 15 avulla:

15. Haastattelussa Der Spiegel sanoo, että EU:ssa Niinistöllä on Venäjän presidentti Vladimir Putinin tuntijan maine. Tuskin yksikään valtionpäämies tuntee Putinia yhtä hyvin kuin Niinistö, saksalaislehti luonnehtii. (YLE1)

Esimerkissä Suomen presidentti nimetään Putinin hyvin tuntevaksi, mikä ilmenee *tuntea*-predikaatin ja tämän objekti Putinin kautta. Tämä on saavuttanut hänelle jo *maineen*, jota ei välttämättä muilla toimijoilla ole. Prosessina ensimmäisen virkkeen jälkimmäisessä lauseessa toimii eksistentiaalilauseen alalause tyyppi omistuslause. Putin toimii lauseen partitiivimuotoisena objektina, mutta lauseen kokonaismerkitys ja leksikaaliset valinnat muodostavat representaation siitä, että hänen tuntemisestaan voi ylipäätään saada tietynlaisen maineen. Yleishavainto aineistosta onkin, että Putin representoidaan etäisenä ja tuntemattomana johtajana – myös hänen toimintaansa kuvataan näistä taustaoletuksista käsin.

Aineiston perusteella näyttäisi myös siltä, että asiantuntija-artikkeleissa juuri Putinin kuvailu ja luonnehtiminen tehdään asiantuntijoiden suulla – joko suorien sitaattien avulla tai asiantuntijaa referoiden. Samalla myös juuri asiantuntijastatus

muuttuu retoriseksi keinoksi, sillä sen avulla Putinia on ylipäättään mahdollista arvioida.

16. – Euroopassa keskusteltiin pitkään mantereen turvallisuudesta viime vuonna, ja Putin saattoi kokea, että Venäjällä pitäisi olla hallitseva rooli tässä pelissä. (YLE1)
17. – Tässä vaiheessa, kun Putin tuntuu olevan sokka irti, liittyminen Natoon voisi aiheuttaa reaktioita. (YLE6)
18. Myös presidentti Sauli Niinistö kiisti päivällä, että Putinin sanoista voisi tehdä johtopäätöksiä siitä, miten Putin suhtautuu Suomen itsenäisyyteen. (YLE6)

Esimerkissä 16 presidentti Niinistö arvioi Putinin tunnetilaa modaalisen intran-sitiivilauseen keinoin. Putinin suhtautuminen esitetään arviona (vertaa *Putinia ärsytti*), ja tätä korostetaan modaaliverbin *saattaa* avulla. Virkkeessä asiantuntija sitoo Putinin tuntemukset Euroopan toimijoiden välisiin keskusteluihin ja siten representoi Putinin olevan kiinnostunut mantereen turvallisuuskeskusteluista.

Esimerkki 17 representoi Putinia metaforisesti; *sokka irti* tarkoittanee poikkeuksellista, vapaampaa tai innostuneempaa mielentilaa, ja tämä mielentila vaikuttaa myös Suomen turvallisuuspolitiikkaan. Entinen tiedustelupällikkö viittaa sitaatissa siihen, että myös valtioiden turvallisuuspolitiikka on sidoksissa Putinin mielentilaan tai niiden kannattaa ottaa se huomioon. Verbivalinta *tuntuu* viittaa subjektiiviseen arviointiin (kielitoimiston sanakirja 2022 s.v. tuntea) ja tuo virkkeeseen modaalisuutta (vrt. *Putin on sokka irti*), mutta tästä huolimatta asiantuntija representoi Putinin ennalta-arvaamattomana toimijana, jolla on valtaa vaikuttaa tapahtumiin.

Esimerkissä 18 arviointi realisoituu referoinnin kautta sen sijaan, että se olisi suora lainaus asiantuntijalta. Siinä presidentin lausunto johdetaan kiellon sisältävän kommunikatiivisen prosessin *kiistää* kautta ja lausunnon sisältö liitetään Putinin tapaan ajatella mentaalisen prosessin ja verbin *suhtautua* kautta. Esimerkissä mielenkiintoista analyysini kannalta on myös se, että virkkeessä todetaan implisiittisesti Putinin puheita paitsi seurattavan tarkasti, myös analysoitavan tietyn joukon toimesta. Joukkoon ja sen olemassaoloon viittaa additiivisen luonteen omistava partikkeli *myös*.

Tapahtumat tai Putinin toimet voidaan esittää perinteisesti leipätekstissä, mutta Putinin arviointiin tai tämän persoonan representointiin tarvitaan asiantuntijan titteli. Myös asiantuntijoiden välillä on eroavaisuuksia, ja erityisesti korkean arvon turvallisuus- tai politiikka-asiantuntijat täyttävä riittävät rajaukset Putinin arviointiin. Poikkeuksena mainittakoon tapaukset, joissa representoidaan muiden osapuolien esittämiä kysymyksiä Putiniin liittyen (ks. esimerkki 12). Asiantuntijarajaus valintana viittaa käsitykseen ja representaatioon siitä, että Putinia ei todellisuudessa tunneta.

Putinia tai tämän toimia kuvaillessa prosesseissa korostuvat identifioivat ja materiaaliset ja tarkemmin analysoituna kommunikatiiviset prosessit (Shore 2012a: 164).

Verbivalinnoissa korostuu myös suhtautumisen osoittaminen. Lisäksi Putin saa lauseissa usein subjektin roolin, mikä tekee hänestä uutistekstien aktiivisen toimijan.

19. Putin väheksyi puheessaan Ukrainan asemaa itsenäisenä valtiona viittaamalla Neuvosto-Venäjän perustajan Vladimir Iljitsh Leninin toimintaan. Putin moitti, että Ukrainasta tehtiin erillinen alue Neuvostoliittoon ja harmitteli sitä, että Leninin tuki kansallismielisiä ajatuksia historiallisen Venäjän raja-alueilla sata vuotta sitten. (YLE6)
20. – Meillä on Ukrainan kanssa yhteinen ongelma: Putin. Hänen ja Lukašenkan toimet ovat arvaamattomia. Siksi he ovat uhka kaikille. (YLE14)

Esimerkissä 19 korostuu kommunikatiivisten prosessien määrä, jotka luetaan materiaalistien prosessien alaprosessiksi (Shore 2012a: 164). Lisäksi Putin toimii jokaisen virkkeen päälauseen subjektina, ja alisteisissa lauseissa avataan Putinin toimien taustaa tai kerrotaan lisää Putinin toiminnan sisällöstä. Predikaatit ovat kaikki semanttisesti samankaltaisia ja negatiivissävytteisiä: *väheksyi*, *moitti*, *harmitteli*. Niiden kautta representoidaan Putinin suhtautumista tapahtumiin, ja niiden sävy viittaa Putinin tyytymättömyyteen tai erimielisyyteen asiantilasta projektion kautta. Esimerkki toimii uutisessa Putinin toimia referoimalla, mutta samalla se kertoo siitä, miten Putinin puhe on tulkittu. Aikaisemmat toimet taustoitetaan aikaisempien Venäjän alueen johtajien kautta, ja samalla rakennetaan myös käsitystä siitä, että Putin olisi halunnut heidän toimivan toisin ja saattaa siten olla toiminnaltaan erilainen kuin edeltävät johtajat.

Suhtautumista voidaan osoittaa myös identifioivien prosessien avulla, mutta näissä sitaateissa puhuja ei ole valtion toimija. Havainnollistan piirrettä esimerkin 20 avulla. Sen virkkeissä tehdään näkyväksi ja nimetään Putin *ongelmaksi* Suomen valkovenäläisten yhdistyksen puheenjohtajan toimesta mielenosoituksesta kertovassa uutisessa. Esimerkissä myös toimet ja uhan kohteet nimetään lyhyissä ja yksinkertaisissa, vähän lisäyksiä sisältävissä intransitiivilauseissa. Rakenteen toisteisuus voidaan tulkita sen painoarvoa korostavana retorisenä keinona. Virkkeistä löytyy myös loogisen metafunktion näkökulmasta kiinnostava, ekspansiomainen rytmi: seuraava lause laajentaa edeltävän lauseen merkitystä tai tuo sen merkitykseen lisää syvyyttä. Esimerkit 19 ja 20 esittävät sisältöjä totena ja nimeävät tapahtumia ilman, että tulkinnallisuutta tai sen mahdollisuutta tuodaan eksplisiittisesti esille. Prosessit myös antavat vihjeitä siitä, millaiseen rooliin Putin asetetaan: esimerkissä 19 hänet esitetään suhtautumisensa kautta ja kommunikatiivisen prosessin tekijänä ja esimerkissä 20 hänet identifioidaan tietynlaiseksi.

Kun siirrytään tarkastelemaan prosesseja niissä tilanteissa, kun Putin kuvataan tapahtumien toimijana ja lauseiden subjektina, löytyy aineistosta toistuvia kuvauksia Putinin vallasta tai mahdollisuudesta ohjata tapahtumia. Aineistossa Putin esitetään valtaa omistavana toimijana. Hänet myös tyypillisesti nimetään virkansa mukaisesti, mutta tämä piirre kuuluu journalistiseen käytänteeseen.

21. Venäjän presidentti Vladimir Putin tunnusti eilen maanantaina Itä-Ukrainan separatiivialueiden itsenäisyyden ja määräsi sotilaita alueelle ”turvaamaan rauhaa”. (YLE2)
22. Tilanne pahenee, jos Venäjän presidentti Vladimir Putin lähtee auttamaan Luhanskin ja Donetskien niin sanottuja tasavaltoja tavoitteidensa saavuttamisessa. (YLE6)

Esimerkissä 21 prosessi *tunnustaa* voidaan tulkita kahdella tavalla: joko kommunikatiivisena, puheaktiin ja ihmisten väliseen viestimiseen viittaavana toimintana tai poliittisena toimintana, jolla osoitetaan tietyn valtion itsenäisyys ja olemassaolo. Tulkitsen esimerkin asiantilaa muuttavaksi ja materiaalsen prosessin tavoin toimivaksi, sillä kyseessä on transitiivinen lause, jossa toiminnalla on genetiivimuotoinen objekti *itsenäisyyden*. Prosessiin liittyy samalla valtaan kytkeytyviä rajaehdoja, joilla semanttisesti on mahdollista tunnustaa valtion itsenäisyys. Näin ollen uutisessa tunnustetaan Putinin valta-asema ja tietty toimeenpanovallan taso.

Materiaalisia prosesseja voidaan tarkastella myös esimerkin 22 avulla. Siinä tietty materiaalsen prosessi tapahtuu toisen materiaalsen prosessin täytyessä. Putin esitetään jälkimmäisen prosessin, verbi-idiomin *lähteä auttamaan*, subjektina. Putinin toiminta esitetään ehtona *pahenemiselle* ja samalla hänen toimilleen rakentuu virkkeessä oleellinen merkitys tapahtumien kulun kannalta. Esimerkissä esitetään myös leksikaalisten valintojen avulla ennakoasetelma siitä, että tilanne muuttuu huonomaksi – toimittajan tulkinnallisuus tai tämän oletama yleinen mielipide suhteutetaan Putinin toimiin tehden tämän toiminnasta kriittistä asiantilan kannalta. Samalla virke rakentaa representaatiota Putinista ongelmien juurisyynä tai niiden taustalla.

Putinin luonnetta toimijoina voidaan tarkastella myös leksikaalisten valintojen näkökulmasta. Representaatiot tämän tuntemattomuudesta ja arvaamattomuudesta toistuvat myös näissä tekstinosissa.

23. Putin päätti puheensa kylmäävästi toteamalla, että vastuu kaikesta tulevasta mahdollisesta verenvuodatuksesta kuuluu Ukrainan hallinnolle. (YLE12)
24. – Tuskin löytyy yksittäistä syytä sille, mikä on laukaissut Putinin tarpeen kärjistä tilanne. (YLE9)
25. Himanen näkee, että jännitteet voivat jatkua jopa niinkin pitkään kuin presidentti Vladimir Putin on vallassa Venäjällä. (YLE13)

Esimerkissä 23 huomio kiinnittyy toimittajan tulkintaan Putinin tavasta todeta toisen lauseen sisältö. *Kylmäävästi* viittaa Putinin tapaan esiintyä ja puhua, mutta semanttisesti keskittyy siihen, mitä tunteita kuulija puhetta kuunnellessaan kokee. Kokemus liitetään esimerkissä puheen päätökseen koko puheen sijasta. Myös faktiivi-verbiä *todeta* voi tulkita käytettävän asiantilaa muuttavana tai siihen pyrkivänä (vrt. *julistaa*). Asetelma esittää asian totena ja totuutena, jopa lakonisesti, mikä rakentaa kuvaa Putinista vahvana johtajana – tosin ei positiivisia ajatuksia herättävänä sellaisena.

Esimerkissä 24 puolestaan nostetaan esille Putinin *tarve* tehdä jotain. Sitaatin takana toimii Ulkopoliittisen instituutin tutkija. Tarpeen kuvaamisen avulla voidaan rakentaa käsitystä jonkin asteisesta nesessiivisyydestä tai tarpeenomaisesta, jopa luonnollisesta käyttäytymisestä. Asiantuntija pohtii syitä sille, miksi Putin toimii niin kuin toimii, mutta samalla rakentaa käsitystä siitä, että toiminta on tapahtunut olosuhteiden pakosta tai tietyn tapahtumaketjun reaktiona. Tätä tulkintaa korostaa myös verbi *laukaista*, jota käytetään usein latautuneesta tai patoutuneesta tilasta vapauttamisen lisäksi esimerkiksi sairauksien taustasyiden arvioinnissa (Kielitoimiston sanakirja 2022 s.v. laukaista). Piirteen voi tulkita niin ennalta-arvaamattomuutta kuin tuntemattomuuttakin representoivana. Samalla rakennetaan kuvaa siitä, että ongelmallisena nähty toiminta on osa Putinia tai hänen toimintaansa.

Esimerkissä 25 vallitsevaa tilannetta kuvaillaan *jännitteinä*. Asiantuntija, entinen Moskovan-suurlähettiläs, arvioi niiden keston suurta pituutta, joka tehostuu fokuspartikkelin *jopa* ja liitepartikkelin *-kin* vaikutuksista (Vilppula 1995). Arviossa esitetään, että Putinin asema voi ylläpitää tilannetta pisimmilleen; samalla esitetään implisiittisesti, että Putinin vallan vähentyminen loisi edellytykset tai jopa automaattisen asiantilan muutoksen. Asiantuntija ei esitä suoraa mahdollisuutta muutokseen niin pitkään, kuin Putin on valtion presidentti. Näin ollen representaatiosta voidaan tulkita, että Putin nähdään ongelmana tai sen juurisyyinä.

Eräs toistuva keino kuvata Putinin tuntemattomuutta liittyy tekstissä rakentuvien tavoitteisiin ymmärtää häntä. Keinot rakentuvat tekstissä muun muassa viittauksina historiaan tai tämän luontaiseen toimintaan (ks. esimerkki 23).

26. – Neuvostoperinteestä juontuva valtiovetoisuus ja heikosti sisäistetty ajatus markkinataloudesta ja demokratiasta on yksi tekijä, joka vaikuttaa Putinin sukupolven ajattelutavassa. (YLE9)

Esimerkki 26 alkaa taustoittavalla olosuhdeprosessin ympärille rakentuvalla lauseella, joka relatiivilauseella sidotaan *Putinin sukupolven ajattelutapaan*. Esimerkissä on epäselvää, viitataanko objektissa siihen, että Putin on vaikuttanut aikansa ajattelutavasta vai siihen, että Putin on vaikuttanut aikansa ajattelutapaan. Ajattelutapa kuitenkin nimetään hänen kauttaan, ja materiaalsen prosessin avulla historia sidotaan juuri tähän ominaisuuteen. Representaatiossa asiantuntija nimeää taustalla toimivat aatteet *heikosti sisäistetyksi*, minkä kautta hän myös arvioi *Putinin sukupolven* tapaa omaksua aatteita näissä tapauksissa.

Esimerkeissä 24, 25 ja 26 asiantuntijat ovat Venäjällä toimineita ja sen toimintaa seuranneita asiantuntijoita, joilla ei ole virkaa tai suoraa valtaa esimerkiksi päätöksenteossa. Putinin toimien kuvailussa ja spekuloinnissa korostuvatkin niin sanottujen neutraalien asiantuntijoiden lainaukset.

4.3 Venäjän representaatiot

Venäjän representaatioissa aineistossa korostuvat haluamisen prosessit, mentaaliset prosessityypit sekä eron tekeminen myös tekstin tasolla. Aineistossa esille nousevat myös interpersoonaisen metafunktion piirteisiin kuuluva epävarmuuden ilmaiseminen. Putinin representaatioihin verrattuna Venäjän representaatioista esille nousevat piirteet ovat selkeämpiä ja myös varsin johdonmukaisia.

Mentaalisissa prosesseissa Venäjä rakentuu toistuvasti subjektin rooliin, ja Venäjää representoidaan sen halujen ja mentaalisen näkökulman kautta yhtenä yksikkönä. Havainnollistan näitä piirteitä esimerkkien 27–29 avulla:

27. Hyökkäyksen laatu riippuisi myös sotilaallisesta arviosta. Siitä, uskooko Venäjä voivansa lamauttaa Ukrainan hallinnon ja sen johtamiskyvyn, ja millaiseksi Venäjä arvioi Ukrainan asevoimien taistelukykyä sekä kansan taisteluvalmiuden. (YLE3)
28. Mutta entä jos Venäjä tyytyy lisäämään painetta Ukrainan rajoilla ja kapinallistalueilla, toteuttamatta kuitenkaan laajamittaista hyökkäystä? (YLE7)
29. – Taustalla on ajatus siitä, että ilman Ukrainaa Venäjä ei ole imperiumi, ja Venäjä haluaa olla imperiumi. (YLE8)

Esimerkissä 27 referoidaan Puolustusvoimien tiedustelupäällikön pohdintaa Venäjän näkemystä vallitsevasta asiantilasta. Kyse ei siis ole suoraan asiantuntijan referoinnista tai sitaatista, vaan esimerkin ääni jää uutisessa tulkinnanvaraiseksi. Teksti pohtii, miten Venäjä arvioi itse oman toimintansa laatua, mutta samalla Venäjän arvio Ukrainasta eritellään valtion johtoon, asevoimiin ja kansan motivoitumiseen. Valtioiden representaatioissa on näin ollen erilaisuutta yhden virkkeen sisällä; toinen esittää eri osien ja toimijoiden kautta, kun taas toinen nähdään kiinteänä yksikkönä.

Esimerkit 28 ja 29 representoivat myös Venäjän toimintaa yksikkönä. Analyysini kannalta mielenkiintoinen piirre juuri näissä esimerkeissä on lauseen prosessi: mentaalinen prosessityyppi, joka voidaan vielä eritellä tunnetta ilmaisevaksi prosessiksi (VISK § 445). Lauseissa rakennetaan näin ollen käsityksiä valtion tunteista ja inhimillisistä prosesseista, mikä taas kertoo tekstien tavasta käsittää Venäjä valtiona – tunteet rakentuvat paitsi sille ominaisena piirteenä, myös motivaationa sotatoimiin. Esimerkissä 28 tätä rakennetaan predikaatin *tyytyä* kautta: verbin merkityksen keskiössä on mentaalinen prosessi, jossa toimija ei halua tai vaadi enempää tai tämä alistuu tai mukautuu tilanteeseen (Kielitoimiston sanakirja 2022 s.v. tyytyä). Esimerkissä 29 Venäjä eksplisiittisesti *haluaa olla imperiumi*, vaikka asialla ei todellisuudessa ole valtio itse. Asiantuntijana esimerkissä toimii tiedusteluanalyysin yliopisto-opettaja. Aineiston perusteella näyttäisikin siltä, että Venäjä itsessään toimii jonkinlaisena metaforana tiettyyn ajatusmaailmaan tai sitä kannattavaan joukkoon tietyn alueen ihmisten yhteisen instituution tai järjestelmän sijaan.

Materiaalisissa prosesseissa toistuvana piirteenä on se, että tapahtumia kuvaileviin representaatioihin sidotaan asiantuntijoiden näkemyksiä tai suhtautumista.

30. Myös Pekka Toveri sanoo, että lyhyellä aikajänteellä Venäjän tunkeutuminen Ukrainaan ei ole Suomelle uhka. (YLE6)
31. Tapahtumat etenivät eilen maanantaina Venäjän koreografian mukaan ja niin vauhdilla, ettei Yhdysvaltain hallinto näyttänyt pysyvän perässä. (YLE12)

Aineistossa tyypillistä asiantuntijan puheen referointia Venäjän toimista havainnollistan esimerkissä 30. Tekstissä asiantuntija ottaa kantaa Suomen turvallisuuteen Venäjän toimien näkökulmasta, mutta Venäjän toimijuus rakennetaan asiantuntijan kommunikatiivisen toiminnan alle ja sen jälkeen sidotaan olosuhdeprosessin kautta Suomen tilanteeseen. Esimerkissä Venäjän materiaallinen kuvaus rakennetaan no sisään, eikä se ole ensisijaisen lauseen roolissa tai rakennu predikaatin kautta. *Venäjän tunkeutuminen Ukrainaan* representoidaan näin ollen jopa toissijaisena sisältönä.

Myöskään esimerkissä 31 Venäjä ei saa subjektin roolia, vaan toimii genetiivimuotoisen objektin täydennyksenä kirjeenvaihtajan analyysissa. Venäjän toimien kautta rakennetaan pääasiallisesti käsitystä siitä, millaisia ne olivat ja kuinka muut valtiot siihen suhtautuvat. Venäjän toimia kuvataan lisäksi *koreografiana*, millä voidaan metaforisesti rakentaa kuvaa toimien tarkoituksenmukaisesta suunnitelmallisuudesta ja monimutkaisuudesta (vrt tanssiesitykseen ja sen suunnitteluun).

Esimerkkien 27–31 asiantuntijat ovat tiedustelun asiantuntijoita tai kirjeenvaihtajia. Venäjän toimien puheenvuorojen taustalla korostuvatkin juuri tiedusteluun viittaavat roolit instituutioissa tai opetuksessa. Haastatteluissa hyödynnetään myös jo virkansa päättäneitä tiedustelun toimijoita.

Materiaalisten prosessien kautta rakennetaan myös representaatioita siitä, miten Venäjä toimii ympäristössään. Myös verbivalinnoilla vaikutetaan näkemykseen Venäjästä toimijana.

32. Venäjä on lähettänyt kirjeitä, esittänyt vaatimuksia ja syyttänyt muita turvallisuustunteensa vaarantamisesta. (YLE9)
33. – Paljon riippuu, mitä Ukrainassa tapahtuu ja miten Venäjä käyttäytyy sen jälkeen. Jos Venäjä näkee sen suurena menestystarinana, se tekee heistä vaarallisempia, Niinistö sanoi. (YLE5)

Esimerkissä 32 Venäjän toimintaa kuvataan listattuna. Huomionarvoista esimerkissä on tapa, jolla prosessit realisoituvat: Venäjä toimii jokaisen lauseen subjektina, mutta kahdessa ensimmäisessä lauseessa toimivat vain pakolliset lauseen täydennykset. *Kirjeitä* tai *vaatimuksia* ei kuvata tarkemmin, vaan niiden sisältö jätetään avoimeksi. Virke kokonaisuudessaan kuvaa Venäjän toimintaa, mutta jättää prosessien vastaanottajat myös epämääräisiksi. Virkkeessä toimet esitetään ikään kuin listana, mikä monikkomuotojen kanssa yhdessä luo representaatiota siitä, että Venäjä on ehtinyt

toimimaan monesti ja moneen suuntaan. Viimeisessä lauseessa nimetään syytösten kohdistuvan *turvallisuustunteen vaarantamiseen*, mutta myös tämä osa kuvaa juuri Venäjää olentona tai asianosaisena. Esimerkissä materiaalisia prosesseja käytetäänkin juuri kuvaamaan yksipuolisesti Venäjän toimintaa ilman käsitystä sen kohteista tai näiden vaikutuksesta prosesseihin.

Esimerkki 33 on presidentin sitaatti siitä, miten tilanne kriisin keskellä etenee. Presidentti Niinistö nimeää tilanteen keskeiseksi muuttujaksi Venäjän *käyttäytymisen*. Kielitoimiston sanakirjan (2022 s.v. käyttäytyä) mukaan verbi *käyttäytyä* viittaa ihmiseen, eläimeen tai laitteeseen ja liittyy merkitykseltään toimintatavan kuvaamiseen tai normien noudattamiseen. Verbille tyypillistä on myös kuvata täydennyksellä toiminnan luonnetta (käyttäytyi omituisesti/huonosti) (mts). Toisessa virkkeessä Niinistö kuvaa Venäjän vaarallisuuden tasoa liittyen siihen, miten valtio tilanteen *näkee*. Esimerkissä Venäjän toiminta sidotaan materiaalisten prosessien kautta tiukasti kokonaistilanteeseen: tilanteen muutokset vaikuttavat Venäjän toimintaan ja Venäjän toiminta kokonaistilanteeseen.

Materiaalisten prosessien ja verbivalintojen kautta rakennetaan myös käsitystä siitä, millainen toimija Venäjä on.

34. Huippukokouksen toteutumisen ehtona on, että Venäjä pidättäytyy hyökkäämästä Ukrainaan (YLE16)

Esimerkissä 34 virkkeen keskiössä on ensimmäinen lause, jota täydennetään ekspansiomaisesti materiaalisella prosessilla, jossa Venäjä toimii lauseen subjektina. Verbi *pidättäytyy* tarkoittaa jonkin tekemättä jättämistä tai siitä erossa pysymistä (Kielitoimiston sanakirja 2022 s.v. pidättäytyä), ja Venäjältä odotetaan tätä huippukokouksen toteutumiseksi. Vaadittu prosessi nimetään eksplisiittisesti *ehdoksi*, mikä viittaa siihen, että myös Venäjä toivoo kokouksen toteutumista. Kielellisten piirteiden kautta muodostuu kuvaus, jossa representoidaan Venäjän ehkä haluavan molempia asioita, kokouksen toteutumista ja hyökkäystä Ukrainaan, mutta tämän sallitaan valitsevan vain toinen vaihtoehtoista. Samalla valtiokuvauksessa korostuu tietynlainen inhimillisuus ja halun representaatio, vaikka kyse on yli 140 miljoonaa väkiluvultaan olevasta suurvaltiosta.

Myös Venäjää sidotaan aineistossa historialliseen kontekstiin – Putin-representaatioista eroten historiallista kontekstia käytetään keinona kuvata Venäjän toimia tai niiden luonnetta. Historiallinen näkökulma rakennetaan erityisesti leksikaalisten valintojen, vertausten ja lisäysten kautta.

35. Myös Britannian presidentti Boris Johnson on sanonut, että Venäjä valmistautuu sivistämään Euroopan pahimpaan konfliktiinsa sitten toisen maailmansodan. (YLE3)

36. –Venäjän taholta voi odottaa uusia Mainilan laukauksia. (YLE14)

Esimerkissä 35 referoidaan Iso-Britannian presidentin lausuntoa Venäjän ai-keista. Toimien ja tulevan konfliktin luonnetta verrataan eksplisiittisesti *toiseen maailmansotaan*. Vertauksen avulla representoidaan, että toimet koskettavat koko maailmaa ja seuraukset ovat myös globaalit. Samalla verbiliitto *valmistautuu suistamaan* voidaan tulkita presidentin näkemykseksi vastaavan tuhon aikaansaamisen tarkoituksenmu-kaisuudesta.

Esimerkissä 36 puolestaan käytetään *Mainilan laukauksia* suorana metaforana Venäjän mahdollisille toimille. Metafora rakentuu myös suomalaisempaan kontekstiin, sillä yleisessä historiankirjoituksessa talvisodan Suomen ja Venäjän välillä nähdään alkavan siitä. Ukrainalaisen yhdistyksen puheenjohtajan sitaatti toiminee myös teho-keinona suomalaisessa mediassa suomalaiselle yleisölle sen läheisyyden ja Suomen historian vuoksi. Se voi myös toimia vertauksena lavastetulle hyökkäykselle, jossa to-dellinen hyökkääjä tekeytyy joksikin muuksi tai toiseksi.

Aineistossa nousee esille myös passiivin tai sen kaltaisen rakenteen käyttö mo-nissa representaatioissa, jotka koskevat suhtautumista tai vastatoimia Venäjää koh-taan. Piirre korostuu erityisesti niissä tekstin osissa, jotka eivät referoi asiantuntijoiden lausuntoja tai ole suoria lainauksia. Useimmiten vain Venäjä tunnistetaan lauseen se-manttisiksi toimijoiksi – joko subjektina tai muuna lauseenjäsenenä täydennyksen roolissa.

37. Moni on tuominnut Venäjän toimet ja epäillyt Venäjän yrittävän luoda tekosyyntä aseel-liselle hyökkäykselle Ukrainaan. (YLE2)

38. Missä menee se raja, jota Venäjän ei sallita ylittävän? (YLE7)

Esimerkkissä 37 lauseiden subjektina toimii yhteisenä tekijänä kvanttoripro-nomini *moni*. Esimerkissä 38 on puolestaan käytetty yksipersonaista passiivia. Mo-lempien virkkeiden subjekti on näin ollen häivytetty – Venäjää vastaan ollaan, mutta muita osapuolia ei eksplisiittisesti nimetä.

Aineistossa toistuvasti rakentuva piirre on epävarmuus Venäjää kohtaan toimi-jana: tapahtumia saatetaan kyseenalaistaa tai niihin liittyvät oletetut tulkinnot nimetä epävarmoiksi. Tämän avulla Venäjästä rakentuu käsitys hämmäntävänä yksikkönä, jonka toimet eivät välttämättä ole sitä miltä ne näyttävät. Kielellisesti representaatiota rakennetaan muun muassa toistuvuuden, ajallisten viittausten, vertailun ja kohee-siokeinojen avulla.

39. – Venäjä on aiemminkin liikutellut joukkoja edestakaisin, joten näkemämme taistel-u-panssarivaunujen liikkeet eivät vielä vahvista vetäytymistä, sanoi Stoltenberg uutistoi-misto Reutersin mukaan. (YLE10)

40. Raskaampaa kalustoa, tykistöä ja lentokalustoa on tuotu lähemmäs samalla tavalla kuin toimittaisiin hyökkäykseen valmistautuessa. (YLE11)

Esimerkissä 39 kuvataan frekventatiivijohdetun *liikutella*-predikaatin avulla Venäjän toimintaa. Tässäkin tapauksessa fekventatiivijohdos viittaa Venäjän toiminnan toistuvuuteen ja luonteenomaisuuteen toiminnassaan (VISK § 353) (vrt. on liikuttanut). *Aiemminkin* -adverbin avulla, jossa liite *-kin* toimii merkitystä tehostavana (Vilppula 1995) toiminta sidotaan myös sen toistuvuuteen ja rakennetaan tulkintaa sen tavanomaisuudesta. Tähän vedoten asiantuntija kertoo epäluottamuksesta Venäjän toimien oletettua merkitystä kohtaan ja merkitsee joukkojen liikuttelun näennäiseksi. Adverbi *vielä* luo kuitenkin myös tähän representaatioon mahdollisuuden muutokseen.

Esimerkissä 40 analyysini kannalta mielenkiintoinen piirre on vertaaminen *kuin*-konjunktion avulla. Lauseen hallitsevassa jaksossa kerrotaan toimista ja vertailukonjunktion kautta kerrotaan, mihin toimet viittaavat. *Samalla tavalla* rakentaa puolestaan astemäärityksen ja jättää ehdottomana totena esitettävän näkemyksen mahdolltomaksi. *Samalla tavalla kuin* rakentaa esimerkkiin mahdollisuuden siitä, että toimet eivät ole sitä mille ne näyttävät. Tämä taas representoi epävarmuutta ja epäilyä Venäjän toimia kohtaan. Sen sijaan, että uutisessa kerrottaisiin hyökkäykseen valmistautumisen alkaneen, nimeää media ainoastaan Venäjän toimet ja niiden mahdollisen yhteyden hyökkäyksen valmisteluun.

Aineiston eräs toistuva piirre liittyy jatkuvaan eron tekoon ja sen merkitsemiseen suhteessa Venäjään. Me vastaan muut -asetelmaa kuvataan paitsi monella tavalla, myös monien tahojen välillä.

41. – Itse asiassa tilanne Suomen rajalla ja koko Itämeren alueella on rauhallinen. Me emme pelkää venäläisten tankkien yhtäkkiä ylittävän Suomen rajaa. (YLE5)
42. Karin mukaan venäläisessä ajattelussa sota ja rauha ovat jatkumon ääripäitä. Väliin mahtuu monenlaista, joka ei ole oikein kumpaakaan, ja Venäjä operoi jatkuvasti näillä välialueilla. (YLE8)
43. – Me olemme venäläisiä ja olemme ylpeitä siitä, mutta häpeämme Kremlin tekoja, sanoo Irina Vesikko Suomen venäjänkielisten demokraattisesta yhdistyksestä. (YLE14)

Esimerkissä 41 me vastaan muut-representaatiota rakennetaan suomalaisten ja Venäjän välille. Esimerkissä asiantuntijana toimii Suomen presidentti, joka toteaa, ettei huoli Venäjän hyökkäyksestä ole aiheellinen. Pronomini *me* viittaa suurempaan ryhmään, vaikka Niinistö on haastattelussa yksin. Hän ei myöskään tee eksplisiittisesti selväksi, keitä monikollisella pronomiinilla tarkoittaa. Vallitsevaksi representaatioksi rakentuu kuitenkin käsitys siitä, että pelottomuuden taustalla on joukko ihmisiä. Retorisena keinona voidaan myös tulkita, että uutisen lukijan uskotaan kuuluvan *meihin*. Esimerkissä toimijoiksi rakentuvat me ja venäläiset tankit – tämä toimii osaltaan toimijoiden eron merkitsijänä.

Esimerkissä 42 suomalainen asiantuntija arvioi *venäläistä ajattelua* – siis sitä, johon hän ei itse toimijana kuulu. Jälkimmäisessä virkkeessä rakennetaan projektion

avulla käsitystä siitä, millaista *ajattelu* on ja miten se vaikuttaa Venäjän tapaan toimia. Esimerkissä asiantuntija rakentaa kokonaismerkityksen siitä, että *venäläinen ajattelu* on jotain muuta kuin mihin lukija on tottunut; tätä ajattelua pyritään selventämään ja avaamaan ilman, että siihen sitouduttaisiin itse kielellisesti.

Esimerkissä 43 eron rakentaminen liittyy toimiin ja niiden hyväksymiseen tietyn ryhmän sisällä. Lauseella *me olemme venäläisiä* asiantuntija positioi itsensä tiettyyn ryhmään, *olemme ylpeitä siitä* kertoo tämän suhtautumisesta ryhmään, johon hän aiemmassa lauseessa itsensä positioi, mutta *mutta*-konjunktion avulla merkitsee avulla eron virkkeen alun ja lopun välille sekä adversatiivisen ryhmän toimijoiden välille (VISK § 1103). *Kremlillä* asiantuntija viittaa maantieteelliseen sijaintiin, jossa Venäjän hallinnon päätöksentekijät vaikuttavat. Myös eron hän merkitsee heihin ja monikon yksiköllä ilmoittaa, ettei ole yksin.

5 PÄÄTÄNTÖ

5.1 Tulokset

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää Venäjään ja Venäjän presidentti Putiniin liitettyjä representaatioita Ukrainan kriisin kärjistymisen ajalta. Halusin tutkimuksellani selvittää, miten toimijat esitetään uutismediassa ja millaisin kielellisin keinoin representaatiot rakentuvat. Isommassa kuvassa keskityin tarkastelemaan myös vallan käsitettä niin tekstien sisällä kuin isommassa kuvassa – halusin selvittää, kuka saa äänensä mediassa kuuluviin, kenen toimesta ja mitkä representaatiot ovat ylipäättään mahdollisia.

Tutkimuksen tuloksista keskeinen huomio oli se, ettei Putinia tai Venäjää representoitu heidän omalla äänellään. Toimijat eivät esiintyneet aineistossa itsestään kerroen, vaan kaikki arviot toteutettiin joko asiantuntijan tai toimittajan äänellä. Asiantuntija-artikkelit myötäilivät myös kriisiuutisoinnissa näennäisesti neutraalia uutisgenreä: asiat esitettiin toteavasti ja totena, minkä lisäksi vuorottelu asiantuntijan näkemyksen ja uutistapahtumien välillä oli konvention mukaista. Valintojen kautta aineistosta kuitenkin nousi esille monenlaisia representaatioita, jotka monelta osalta etäännyttivät toimijoita ja rakensivat heistä yhteiskunnalliseen tilaan sidoksissa olevaa kuvausta. Asiantuntijoiden rooli rakentui Venäjän ja Putinin arvioinnin, spekuloinnin ja määrittelyn ympärille.

Aineistossa toistuvina piirteinä rakenteellisella tasolla toimi tietynlainen hierarkia, jossa Putin usein esitettiin artikkelin otsikossa, mutta leipätekstissä presidenttiä lähestyttiin Venäjän valtion toimien kuvailun kautta. Kun toimijoita tarkasteltiin aineistossa rinnakkain, nousivat esille erityisesti identifioivat lausetyypit toimijoiden kuvauksissa ja materiaaliset prosessit taas tapahtumien pehmentämisen tai niiden etäännyttämisen roolissa. Koko aineiston tasolla myös metaforien käyttö oli toistuvaa,

mikä myös rakensi osaltaan representaatiota tapahtumien ja toimijoiden etäisyydestä sekä himmensi suoriin sotatoimiin sidottua kuvausta. Rakenteen avulla tekstiin luotiin myös tiettyjä ennakoasetelmia tai tietyille merkityspotentiaaleille sopivampia paikkoja.

Putinin kuvauksissa toistuvina ja aineistoa hallitsevina representaatioina esiintyivät kuvaukset tuntemattomuudesta ja ennalta-arvaamattomuudesta. Hänet myös paitsi nimettiin eksplisiittisesti, esitettiin myös muissa yhteyksissä ongelmallisena toimijana. Representaatioiden rakentuminen tapahtui prosessien, leksikaalisten valintojen, suhtautumisen näkyväksi tekemisen ja ylipäättään sen kautta, että asiantuntijuus ilmeni aineistossa ikään kuin ehdoksi Putinin kuvaamiselle. Putinia tai hänen toimiaan arvioitiin maltillisemmin uutisen leipäteksteissä, ja valta representaatioiden rakentumisesta jätettiin juuri asiantuntijoille. Putinia koskevissa prosesseissa korostuvat identifioivat ja kommunikatiiviset prosessit, joiden avulla rakennettiin joko Putinin suhtautumista tai muiden suhtautumista häneen. Lauseenjäsenenä Putin sai usein myös subjektin roolin, mikä osaltaan kertoo käsityksestä hallitsijan aktiivisesta toimijuudesta.

Venäjää kuvatessa prosesseissa korostuivat mentaaliset prosessit, joilla kuvattiin valtion halua tai tahtoa johonkin asiantilaan liittyen. Venäjän toimintaa ympäristönsään kuvattiin usein jonkin rajauksen, kuten ehdon tai tiukemmin rajatun näkökulman kautta. Varhaisessa vaiheessa analyysin kulkua aineistosta nousi esille viitteitä siitä, ettei Venäjällä viitata valtioon kokonaisuudessaan vaan sen tiettyyn ryhmään tai ryhmittymään. Aineiston perusteella Venäjä toimiikin indeksinä johonkin toiseen toimijaan. Lisäksi valtiosta rakennettiin kuvaa epäilyttävänä toimijana, jonka toimet eivät välttämättä ole sitä miltä ne vaikuttavat. Venäjään ei myöskään haluttu samaistua, vaan an Dijikin (1993) teorisointi eron tekemisen merkitsemisestä myös tekstissä valtaan sidotuissa konteksteissa toteutuu myös tässä tutkimuksessa. Venäjä toimi subjektin roolissa tiukemmin rajauksin kuin Putin ja useimmin vain mentaalisisissa prosesseissa, joissa kuvattiin sen halua tai tahtoa.

Asiantuntijoiden tarkastelu osoittaa, että Putinin representaatio ja se, kuka häntä saa kuvailla, tapahtui tiukemmin ehdoin Venäjään verrattuna. Erityisesti Putinia kuvailevat arviot esitettiin aineistossa korkean arvon turvallisuus- tai politiikka-asiantuntijoiden, kuten presidentin kautta. Myöskään toimittajat eivät leipätekstissä osoitaneet selkeää arviointia Putinista. Putinin toimiin liittyvissä artikkeleissa asiantuntijoiden rajoitukset kevenivät. Venäjän representaatioissa esille nousi heterogeenisempi joukko asiantuntijoita: ryhmään kuului kirjeenvaihtajia, järjestön puheenjohtajia, tiedusteluasiantuntijoita ja tutkijoita.

Tulokset kokonaisuudessaan piirtävät selkeää kuvaa siitä, että uutistekstit ovat suunnattuja länsimaalaisille ihmisille länsimaalaisessa mediassa. Itse uutistekstien leksikaaliset valinnat ja kuvaukset olivat näennäisesti neutraaleja, mutta

yhteiskunnallista suhtautumista aineistossa tuotiin esille juuri asiantuntijoiden suulla. Tulosten perusteella voidaan pohtia myös asiantuntijauutisten valtavaa määrää; asiantuntija-artikkeli Ukrainan kriisiin liittyen julkaistiin keskimäärin useammin kuin kerran päivässä. Näin ollen asiantuntijauutinen onkin voinut toimia ainoana uutisgenreen sopivana keinona ilmaista suhtautumista tapahtumiin ja Venäjään sekä sen presidenttiin. Näitä toimijoita ei esitetä positiivisessa valossa, eikä näiden toimiin kohdistu ihailua tai malliksi ottamista.

5.2 Pohdinta

Tutkimuksen asetelma ja tulokset saavat pohtimaan kriittisemmin paitsi kriisiytymistä ja sen esitystä, myös valta-asetelmaa siitä, kuka mediassa saa puhua ja keille ylipäättään tarjoutuu mahdollisuus hyödyntää mediaa omien ajatusten tai agendan ajamiseen. Tutkimustulokset tekevät varsin näkyväksi kriisiytymisen aikaisen uutisoinnin yksinäisyyden: vain tietyt narratiivit ja vain tietty asennoituminen asiantilaan hyväksytään. Todellisuudessa kriisillä on monet kasvot, ja aineistossa ei nosteta esille edes sodan osapuolten kokemuksia tai käsityksiä; aineistosta puuttuivat näin ollen myös ukrainalaisten rakentamat representaatiot.

Tulosten pohjalta voidaan arvioida, että kriisiytyminen Ukrainan ja Venäjän välisen konfliktin osalta esitetään lintuperspektiivistä – ylhäältä kuvattuna, omaan asemaan sidottuna mutta ei missään nimessä osallisena tai selkeästi tapahtumiin vaikuttavana. Asetelma voi olla tietoinen ja ennalta sovittu, sillä näillä keinoilla ei tarvitse myöskään ottaa selkeää kantaa tai puolta. Ymmärrettävää on myös näkemys siitä, ettei sotatoimien puolustajille ole haluttu antaa mediatilaa länsimaalaisten arvojen valossa. Tutkimuksen tuloksien pohjalta on vaivan arvoista kuitenkin pohtia, onko asiantuntijoiden rooli mediassa tuottaa tietoa vai kertoa, millainen suhtautuminen tapahtumiin on hyväksyttävää. Kun mahdollista vaikuttamista pohditaan suhteessa suomalaisten syvään luottamukseen mediaa kohtaan, voi uskomusten ja todellisuuden väliltä löytyä kuilu.

Kun tutkimuksen tuloksia heijastellaan laajemmin aikaisempaan tutkimukseen, on siitä löydettävissä yhteneväisyyksiä. Fenglerin ym. (2020) mukaan medialle tyypillistä toimintaa kriiseissä on tapahtumien kontekstualisointi, ja päätelmät sopivat osaltaan yhteen myös omien tulosteni kanssa. Esimerkiksi historiallisen kontekstin näkyminen niin Putinin kuin Venäjän representaatioissa näyttäytyy juuri tämän tulkinnan mukaisena. Representaatiot liitettiin uutisointimaan kontekstiin eri keinoin ja myös aiheellisesti. Myös asiantuntijat olivat suomalaisia, mikä osaltaan liittyy tapahtumat suomalaiseen yhteiskuntaan. Asiantuntijat kertoivat *Mainilan laukauksista* ja muista

juuri Suomeen yhdistettävistä osuuksista. Vastaavia tuloksia saivat Fenglerin ym. (2020) lisäksi Nygren ym. (2018).

Mielenkiintoinen yhtymäkohta nousee esille myös tutkimusta heijasteltaessa Hayesin & Guardinon (2010) tutkimukseen: myös vuoden 2022 Ukrainan kriisissä median rakentama narratiivi ja kuva toimijoista on yksipuolista, eikä toisille tulkinnoille anneta tilaa tekstissä tai aineistossa. Vaikka suomalainen media seuraa tapahtumia tapahtumia vierestä, ei se esitä vaihtoehtoja suhtautumista tai anna ääntä poikkeaville tulkinnoille. Venäjä ja Putin representoidaan läpi aineiston negatiivisävytteisesti. Härmänmaan (2014) tutkimukseen verrattaessa toistuu sama tulos: samalla tavalla kuin media rakensi yksipuolista tulkintaa siitä, että Yhdysvaltojen joukkojen tulee lähteä Irakiin, rakentuu omassa aineistossani selkeä linjaus Venäjän ja Putinin toimien vastaisuudesta. Eurooppalainen näkökulma säilyy myös tässä tutkimuksessa.

Tekstintutkimuksen keskittäminen ideationaaliseen metafunktoon ja yhä edelleen representaatioihin tarjoaa kyllä vastauksia siihen, mitä puhutaan ja miten, mutta ei niinkään siihen, kuka puhuu tai kenen ääni todella kuuluu. Vallan käsite ja käsitykset vallan realisoitumisesta tekstissä rakensivat osaltaan kehikon, jonka puitteissa myös näihin tekijöihin oli mahdollista päästä tutkimuksessa käsiksi. Tutkimus tulee toivottavasti tarjoamaan paitsi uutta tietoa kriisiuutisoinnista, myös aiheita jatkotutkimuksen tekemiseen. Poikkitieteellinen lähestymistapa mahdollistaa osaltaan tutkimuksen laajan hyödyntämisen. Tuloksia voidaankin verrata myös sodan aikaiseen uutisointiin tai siitä uutisointiin sen päättymisen jälkeen. Kansainvälisestä perspektiivistä olisi mielenkiintoista myös tietää, toteutuisivatko samat tulokset myös muiden maiden uutisointia tutkittaessa. Nygrenin ym. (2018) mukaan eivät välttämättä.

Kysymykseen siitä, kenellä uutisissa on valta, ei monitieteisestä lähestymisestä huolimatta saanut yksiselitteistä vastausta. Putinia ja Venäjää verrattaessa Putin näyttyi ensisijaisena ja sai useammin paikan uutisen otsikosta. Samalla Putinin luonnehdinta toteutui vain asiantuntijuuden kautta, eikä spekulointia suoritettu toimittajan tai toimituksen toimesta muuten, kuin aiheiden ja asetelmien valinnassa. Samalla kuitenkin toimitus on ollut juuri se toimija, joka on hyväksynyt asiantuntijat lausuntonsa antamaan. Kaikesta huolimatta tapahtumien keskiössä olivat Putin sekä Venäjä yhdessä.

Tutkimuksen arvioinnissa voidaan todeta, että tutkimus vastaa tutkimuskysymyksiin, aineisto on eheä ja tutkimus eettisten periaatteiden mukaisesti toteutettu. Näkemykseni mukaan se noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja perustuu yleisesti hyväksytyyn kirjallisuuteen ja käsityksiin teoriataustasta. Teoriasidonnainen tutkimus olisi voinut toimia tämän aineiston kanssa paremmin täysin aineistolähtöisestä näkökulmasta: analyysivaiheessa näin kaikki mielenkiintoinen tieto olisi voitu saada paremmin tutkimukseen. Tutkimus olisi voinut pureutua paremmin myös asiantuntijoiden luokitteluun ja heijastella siitä saatuja tuloksia representaatioihin.

Asiantuntijoiden joukko oli aineistossa kuitenkin varsin hajanainen ja määrällisesti vaikea arvioida.

Tutkimuksen tulosten perusteella on mielekästä palata myös pohtimaan systemis-funktionaalisen kieliteorian käsitystä siitä, että kieli toimii välineenä maailman konstruoimiseen ja että representaatiotutkimuksella on mahdollista tehdä näkyväksi niitä kielenpiirteitä, joita emme muuten huomaisi. Erityisen mielenkiintoisena piirteenä tästä näkökulmasta pidän Venäjän käsitettä ja sen indeksisyyttä – aineiston perusteella käsitteellä Venäjä ei viitattu valtioon, vaan ennemmin johonkin muuhun toimijaan. Ehkä tämä kertoo samalla myös jotain olennaista siitä, miten konstruimme valtiot tietyissä konteksteissa. Ajatuksen voi laajentaa myös tutkimuksen toiseen olioon Putiniin ja pohtia, millainen käsitys johtajasta meille on rakentunut – millä tai millaisella johtajalla valta todella on?

LÄHTEET

Dodge, David 2006: *The War in Iraq and Why the Media Failed Us*. Westport (CT): Praeger.

Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fengler, Susanne, Kreutler, Marcus, Alku, Matilda, Barlovac, Bojana, Bastian, Mariella, Bodrunova, Svetlana S, Brinkmann, Janis, Dingerkus, Filip, Hájek, Roman, Knopper, Simon, Kus, Michal, Láb, Filip, Lees, Caroline, Litvinenko, Anna, Débora, Medeiros, Orlova, Dariya, Ozolina, Liga, Paluch, Anna, Radu, Raluca Nicoleta, Stefanikova, Sandra, Veldhoen, Henrik, & Zguri, Rrapo 2020: The Ukraine conflict and the European media: A comparative study of newspapers in 13 European countries. *Journalism*. 21 (3): s. 399-422. doi:10.1177/1464884918774311

Foucault, Michael & Colin Gordon (toim.) 1981: *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. New York: Random House, Inc.

Gunnar Nygren, Michal Glowacki, Jöran Hök, Ilya Kiria, Dariya Orlova & Daria Taradai 2018: Journalism in the Crossfire, *Journalism Studies*, 19 (7), s. 1059-1078, DOI: 10.1080/1461670X.2016.1251332

Haavisto, Ilkka (2020). *Politiikan poikkeustila. Koronakriisi yhdisti suomalaiset*. EVA-analyysi 81. Helsinki: EVA. www.eva.fi/blog/2020/04/30/koronakriisi-palautti-luottamuksen-politiikkaan-2/ 14.1.2023.

Hall, Stuart 1997: *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: SAGE Publications.

Halliday, M. A. K. 1973: *Explorations in the functions of language*. Arnold.

Halliday, M. A. K. 1978: *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Arnold.

Halliday, M. A. K. & Matthiessen, Christian 2014 [1985]: *Halliday's introduction to functional grammar*. Oxfordshire: Routledge.

Halliday, M. A. K. & Webster, Jonathan (toim.) 2003: *On language and linguistics. Collected works of M.A.K. Halliday*. Continuum.

Halliday, M. A. K. & Webster, Jonathan 2007: *Language and society*. London: New York: Continuum.

Happonen, Taru 2019: *Ohjeita uutisen kirjoittamiseen*. Aalto Yliopisto. <https://www.aalto.fi/fi/palvelut/ohjeita-uutisen-kirjoittamiseen> 18.12.2022.

Härmänmaa, M. 2014: *Gruesome Entertainment: The Representation of the Iraq War in the Italian Press* – Noora Kotilainen, Marja Vuorinen & Aki-Mauri Huhtinen (toim.), *Binaries in Battle: Representation of Division and Conflict*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, s. 49-75. <http://www.cambridgescholars.com/binaries-in-battle> 20.12.2022.

Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. – <http://mot.kielikone.fi/mot/jyu/net-mot.exe?motportal=80> 14.1.2023.

Lehtinen, Aki & Knuuttila, Tarja (toim.) 2010: *Representaatio: Tiedon kivijalasta tiedeiden työkaluksi*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

Luukka, Minna-Riitta 2000: *Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset* – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 133-160. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Luukka, Minna-Riitta 2002: M.A.K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kieli-tiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Matikainen, Janne, Ojala, Markus, Aslama, Minna, Jääsaari, Johanna 2020: *Media ja yleisön luottamuksen ulottuvuudet: instituutiot, journalismi ja mediasuhde*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisusarja, Nro 171, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsinki.

Media-alan tutkimussäätiö 2022: *Uutismedia verkossa 2022*. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus. https://www.mediaalantutkimussaatio.fi/wp-content/uploads/Raportti_Reuters-Uutismedia-verkossa_2022.pdf 1.11.2022.

Niemelä, Tuomas 2016: *Kriittinen diskurssianalyysi Ukrainan sodan uutisoinnissa Helsingin Sanomissa*. Pro Gradu -tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu. <https://www.doria.fi/handle/10024/125183> 20.12.2022.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.

Ramazanoglu, Caroline & Holland, Janet 2002: *Feminist methodology: Challenges and choices*. SAGE.

Shore, Susanna 2012a: *Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa*. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.

Shore, Susanna 2012b: *Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalissa teoriassa*. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä &

Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.

Shore, Susanna 2020: *Lauseita ja vesinokkaeläimiä: Perinteisestä funktionaaliseen lauseoppiin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Toivo, Anssi 2019: "Paisti kypsyy Tapparän ahmittavaksi" : metaforat jääkiekkouutisoinnissa. Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/105640> 20.12.2022

Vainikkala, Eero 2012: Kulttuurintutkimus – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.

Van Dijk, Teun 1993: *Elite Discourse and Racism*. Sage, London.

Vilppula, Matti 1995: Monimielinen kin. *Kielikello* 1/1995. [Monimielinen kin - Kielikello](#) 18.12.2022.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 20.12.2022.

Wodak, Ruth & Meyer, Michael 2001: *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuksessa käytetyt uutiset

YLE1: Saksalaislehden mukaan presidentti Niinistö on Putinia parhaiten tunteva valtiopäämies – Niinistö: Yksi asia on muuttunut Putinissa (<https://yle.fi/uutiset/3-12314461>)

YLE2: Suomen entinen Venäjän-suurlähettiläs A-studiossa: Venäjän tavoite on kaataa Ukrainan hallitus ja presidentti (<https://yle.fi/uutiset/3-12329712>)

YLE3: Hyökkäys kolmen miljoonan asukkaan Kiovaan olisi Venäjältä hyvin riskialtis operaatio, arvioi Ylen haastattelema entinen tiedustelupäällikkö (<https://yle.fi/uutiset/3-12326653>)

YLE4: Tutkija Itä-Ukrainan separatistialueiden tunnustamisesta: "Merkittävä peliliike Venäjältä, tilanne näyttää Ukrainan kannalta huonolta" (<https://yle.fi/uutiset/3-12328298>)

YLE5: Presidentti Niinistö CNN:llä: Venäjä hämmentää "kaksi askelta eteenpäin, yksi taakse" -taktiikalla (<https://yle.fi/uutiset/3-12326657>)

YLE6: Venäjän tunkeutuminen Ukrainaan on huono asia Suomelle – Asiantuntija: Jos noin voi tehdä yli 40 miljoonan kansakunnalle, on pienempiäkin helpompi uhata (<https://yle.fi/uutiset/3-12328657>)

YLE7: Analyysi: EU ja keitetyn sammakon syndrooma – kuinka pitkään Venäjä voi jatkaa uhitteluaan ennen kuin EU reagoi? (<https://yle.fi/uutiset/3-12328032>)

YLE8: Jyväskylän yliopiston tiedusteluanalyysin opettaja ei usko Venäjän hyökkäävän Ukrainaan: "Joukkojen liikkeitä Ukrainan rajalla on turha seurata" (<https://yle.fi/uutiset/3-12320520>)

YLE9: Venäjän talouskasvu on hiipumassa ja alamäkeä on vauhdittanut Ukrainan kriisi – asiantuntijat huomauttavat 7 asiaa tilanteesta (<https://yle.fi/uutiset/3-12305439>)

YLE10: Naton pääsihteeri Stoltenberg: Venäjä ei vähennä, vaan lisää joukkojaan - puolustusministerit koolla Brysselissä (<https://yle.fi/uutiset/3-12319775>)

YLE11: Suomalaisasiantuntija: Venäjän joukot Ukrainan rajalla eivät riitä laajamittaiseen hyökkäykseen (<https://yle.fi/uutiset/3-12317305>)

YLE12: Kirjeenvaihtajan analyysi: Putin puhuu jo verenvuodatuksista, mutta Yhdysvalloissa pohditaan yhä, alkoiko sota (<https://yle.fi/uutiset/3-12328245>)

YLE13: Ex-lähettiläs Himanen: Jännite voi jatkua Putinin valtakauden loppuun saakka - "Mutta niin kauan kuin keskustellaan, ei toivottavasti sodita" (<https://yle.fi/uutiset/3-12319551>)

YLE14: Suomen ukrainalaisten yhdistyksen puheenjohtaja: "Venäjän taholta voi odottaa uusia Mainilan laukauksia" - Helsingissä osoitettiin mieltä Ukrainan puolesta (<https://yle.fi/uutiset/3-12304204>)

YLE15: Näin Venäjä pyrkii hajottamaan, hämmentämään ja hallitsemaan - mihin Suomen on syytä varautua? (<https://yle.fi/uutiset/3-12298888>)

YLE16: Asiantuntijat kriittisenä mahdollisesta Putinin ja Bidenin huippukokouksesta: "Euroopan näkökulmasta hieman huolestuttavaa" (<https://yle.fi/uutiset/3-12326870>)